

İÇİNDEKİLER

SAYFA

Av. Nevzat Türkten ve Selçuklu - Eratnalı Kayseri Kadınları-II - Prof. Dr. Kemal GÖDE.....	1
18 Mart Çanakkale Zaferi - Prof. Dr. Remzi KILIÇ.....	8
Ey Çanakkale - Yrd. Doç. Dr. Ümit EKER.....	13
Şiir ve Tefekkür Dünyamız! - Bedrettin KELEŞTİMUR.....	14
Dilimin Ucunda Bir Şey Var - Oyhan Hasan BILDIRKİ.....	16
Özlemek Seni - Hamit AŞKIN.....	16
Saflık mı, Aptallık mı? - Prof. Dr. Saadettin Y. GÖMEÇ.....	17
Göksu Nehrinde Boğulan İmparator - Ahmet AYÇİÇEK.....	18
Dağlara Şiir Yazar Oldum - İsmail ÇOLAK.....	18
Manisa'da Manevi Bir Pınar: Aynı Ali - Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ, Ceyhan DEMİRKOLLU.....	19
Sevin Çanakkale - Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN.....	23
Yol Yordam - Muhsin BOZKURT.....	24
Yürüdü Dönmedi - Hasan ULUSOY.....	25
Barış Manço'yu Anıyoruz - Abdülkadir GÜLER.....	26
Geçmişten Günümüze Ozanlık Geleneği ve Bu Süreçte İletişim Araçlarının Rolü - Yrd. Doç. Dr. M. YARDIMCI.....	27
Hasret Çağından Damlayan Aşk - Nuray ALPER.....	31
Tanıtım: Konuşma Adabı (Adâb-ı Makâl) - Dr. Mevlüt GÜLMEZ.....	32

YIL : 37

SAYI : 435

MART, 2014

ISSN : 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi
(Ulusal Hakemli Dergi)
ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına
Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü
Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler
Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN
Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Dr. Ahmet KAYASANDIK

Yazışma Adresi
Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ
Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri
Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı
Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8
38010 Kocasinan/KAYSERİ

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)
Sayısı: 7,5 TL

Yıllık abone bedeli: 50 TL
Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 90 TL
Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar
Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.
Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.
Havaleleriniz için posta çeki hesabı:
Âlim Gerçel, 116866

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRK TEN (Erciyes Dergisi Emektarı)
Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)
Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Ü'den Emekli)
Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'den Emekli)
Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'den Emekli)
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)
Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)
Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)
Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)
Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com
E-posta: erciyesdergisi@mynet.com
alimgercel@mynet.com, bilgi@erciyesdergisi.com

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.
Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15
(Anatamir Karşısı) KAYSERİ
Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54
Ağ sayfası: www.gecityayinevi.com
E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

Önceki sayıdan devam.

c) Vezirliği: Sultan Alâeddin Ali, tahtının iadesinde önemli rol oynayan ve 1365'ten beri kadılık ve kısa süren valilik görevlerinde akıllı, sabırlı, düzenli ve cesur siyasetiyle kendisini kabul ettiren Kadı Burhaneddin Ahmed'i Rebiyülevvel 780/1378 mayısında otuz üç yaşında Eratnalı vezirlik makamına getirdi. Vezir Burhaneddin Ahmed, vezir olduktan sonra, Sultan Alâeddin Ali'yi hep faal bir fetih siyaseti takip etmek ve merkeziyetçi bir idare kurmak yolunda icraat yapmaya zorladı. Kadılık ve valilikteki bilgi ve görgüsüyle vezirliğinde acemilik çekmeyen Burhaneddin Ahmed, çok kısa zamanda devlet idaresine hâkim oldu ve Sultan Ali'yi gölgede bıraktı. Vezir Burhaneddin Ahmed, milletin devlet ile ilişkilerini düzenlemeye girişti. O askerî, adli, içtimai kurumların ıslahı ile iktisadi durumun düzeltilmesi yolunda gayret gösterdi ve kısmen de olsa başarılı oldu. Sultan Ali de böyle bir vezire sevgi ve güven duyarak onunla ülkenin meselelerini çözmeye karar verdi. İlk iş olarak sultanla vezir, başına buyruk hareket eden Hacı Şadgeldi'yi itaat altına almak için Amasya seferine çıktılar ve Amasya kalesini kuşattılar. Sultan Ali ile Vezir Burhaneddin, Hacı Şadgeldi tarafından hapsedilen Seyyidi Hüsam'ın bırakılmasına karşılık, Amasya kuşatmasından vazgeçerek Sivas'a çekildiler. Sultan Ali ile Vezir Kadı Burhaneddin'nin uyum içinde olması, Eratnalı idaresindeki vali ve emirlerin kontrol altına alınmasını sağladı. Ülkede huzur ve güven ortamı doğdu. Niğde'den gelen bir elçinin Niğdelilerin kendilerini Niğde'ye davet ettiklerini söylemesi üzerine Sultan Ali ve Vezir Burhaneddin Sivas'tan Kayseri'ye hareket ettiler. Yolda onları karşılayan Kayseri Valisi Cüneyd'in de katıldığı Eratnalı sultanı, veziri ve ordusu eski başkenti Kayseri'ye geldi. Kayseri'den hareketle Niğde yolu üzerindeki Develi Karahisar (Yeşilhisar) kalesi alındı ve Niğde'ye varıldı. Eratnalı sultanı ve veziri davet edildikleri hâlde, şiddetli bir direnmeyle karşılandılar ve hayal kırıklığına uğradılar. Kuşatmaya rağmen Sultan Ali'nin telaşı yüzünden Niğde alınmadı. Buradan hareketle Aksaray da Vezir Burhaneddin tarafından kuşatıldıysa da yine Sultan Ali'nin

hatası yüzünden alınmadı. Başarısız Niğde ve Aksaray seferlerinden sonra Eratnalı ordusu Sivas'a döndü. Kışı Sivas'ta geçiren Sultan Ali, yanına Vezir Burhaneddin'i de alarak 781/1379 ilkbaharında Niksar'a bir sefer düzenlemişse de yine başarı sağlanamadı. Vezir Burhaneddin Ahmed'in tedbirleri sayesinde Eratnalı ordusunun ağırlıkları yağmalanmaktan kurtarıldı. Vezir Burhaneddin Ahmed, Sultan Alâeddin Ali ile birlikte iki sefere daha çıktı. Bunlar Erzincan ve Amasya seferleridir. Vezir Burhaneddin Ahmed'in karşı çıkmasına rağmen Sultan Ali devletin diğer ileri gelenlerinin telkini ve Şarkikarahisar Hâkimi Kılıçarslan'ın kendisine yardımcı olacağı ümidi ile Erzincan'a sefer düzenledi. Erzincan Emiri Mutahharten bir elçilik heyetini Eratnalı karargâhına gönderdi. Heyet, sultan ve vezir ile görüştü. Beklenen sonuç elde edilemeyince savaş başladı. Vezir Burhaneddin komutasındaki Eratnalı ordusu, Erzincan kuvvetlerini bozguna uğrattı. Fakat Eratnalı idaresine girmek istemeyen Mutahharten, Akkoyunlu Kutlu Bey'in yardımı ile Eratnalı ordusu ile çarpıştı. Çarpışmalar devam ederken Vezir Burhaneddin'i kıskanan ve kuşatmadan ümidini kesen Sultan Ali, Sivas'a döndü. Böylece Erzincan seferi de başarısız oldu. Sultan Alâeddin Ali, Hacı Şadgeldi'nin hem birinci Amasya Seferi'nde Emir Seyyidi Hüsam'a kötü davranışı hem de Erzincan Emiri Mutahharten'e yardım edişi sebebiyle canı çok sıkıldı. Bu konuda veziri Burhaneddin Ahmed'in de teşvikiyle Amasya Seferi'ne çıkmaya karar verdi ve hemen hazırlıklara girişti. Sefer hazırlıklarını tamamlayan Sultan Ali, beraberinde Vezir Burhaneddin Ahmed ve Seyyidi Hüsam da olduğu hâlde 782/1380 yılı yazında Amasya'ya doğru hareket etti. Ancak Anadolu'nun bu bölgesinde mevcut veba salgını münasebetiyle endişelenerek Artukâbâd'a inen Sultan Ali, Amasya'ya gitmek üzere Şeyh Nusret yolunu takip ile Kazâbâd/Kazova'ya geldi ve burada bir meclis kurdu. Kurulan bu mecliste, Alâeddin Ali hastalığı bahane ederek seferden dönmek istedi. Bundan başka Alâeddin Ali'yi Amasya Seferi'nden dönmeye sevk eden asıl sebep, Eratnalı ordusunda seferlere sık sık çıkılmasından, fetihler için güçlerinin üstünde gayret isten-

Önceki sayıdan devam.

c) Vezirliği: Sultan Alâeddin Ali, tahtının iadesinde önemli rol oynayan ve 1365'ten beri kadılık ve kısa süren valilik görevlerinde akıllı, sabırlı, düzenli ve cesur siyasetiyle kendisini kabul ettiren Kadı Burhaneddin Ahmed'i Rebiyülevvel 780/1378 mayısında otuz üç yaşında Eratnalı vezirlik makamına getirdi. Vezir Burhaneddin Ahmed, vezir olduktan sonra, Sultan Alâeddin Ali'yi hep faal bir fetih siyaseti takip etmek ve merkeziyetçi bir idare kurmak yolunda icraat yapmaya zorladı. Kadılık ve valilikteki bilgi ve görgüsüyle vezirliğinde acemilik çekmeyen Burhaneddin Ahmed, çok kısa zamanda devlet idaresine hâkim oldu ve Sultan Ali'yi gölgede bıraktı. Vezir Burhaneddin Ahmed, milletin devlet ile ilişkilerini düzenlemeye girişti. O askerî, adli, içtimai kurumların ıslahı ile iktisadi durumun düzeltilmesi yolunda gayret gösterdi ve kısmen de olsa başarılı oldu. Sultan Ali de böyle bir vezire sevgi ve güven duyarak onunla ülkenin meselelerini çözmeye karar verdi. İlk iş olarak sultanla vezir, başına buyruk hareket eden Hacı Şadgeldi'yi itaat altına almak için Amasya seferine çıktılar ve Amasya kalesini kuşattılar. Sultan Ali ile Vezir Burhaneddin, Hacı Şadgeldi tarafından hapsedilen Seyyidi Hüsam'ın bırakılmasına karşılık, Amasya kuşatmasından vazgeçerek Sivas'a çekildiler. Sultan Ali ile Vezir Kadı Burhaneddin'nin uyum içinde olması, Eratnalı idaresindeki vali ve emirlerin kontrol altına alınmasını sağladı. Ülkede huzur ve güven ortamı doğdu. Niğde'den gelen bir elçinin Niğdelilerin kendilerini Niğde'ye davet ettiklerini söylemesi üzerine Sultan Ali ve Vezir Burhaneddin Sivas'tan Kayseri'ye hareket ettiler. Yolda onları karşılayan Kayseri Valisi Cüneyd'in de katıldığı Eratnalı sultanı, veziri ve ordusu eski başkenti Kayseri'ye geldi. Kayseri'den hareketle Niğde yolu üzerindeki Develi Karahisar (Yeşilhisar) kalesi alındı ve Niğde'ye varıldı. Eratnalı sultanı ve veziri davet edildikleri hâlde, şiddetli bir direnmeyle karşılandılar ve hayal kırıklığına uğradılar. Kuşatmaya rağmen Sultan Ali'nin telaşı yüzünden Niğde alınmadı. Buradan hareketle Aksaray da Vezir Burhaneddin tarafından kuşatıldıysa da yine Sultan Ali'nin

hatası yüzünden alınmadı. Başarısız Niğde ve Aksaray seferlerinden sonra Eratnalı ordusu Sivas'a döndü. Kışı Sivas'ta geçiren Sultan Ali, yanına Vezir Burhaneddin'i de alarak 781/1379 ilkbaharında Niksar'a bir sefer düzenlemişse de yine başarı sağlanamadı. Vezir Burhaneddin Ahmed'in tedbirleri sayesinde Eratnalı ordusunun ağırlıkları yağmalanmaktan kurtarıldı. Vezir Burhaneddin Ahmed, Sultan Alâeddin Ali ile birlikte iki sefere daha çıktı. Bunlar Erzincan ve Amasya seferleridir. Vezir Burhaneddin Ahmed'in karşı çıkmasına rağmen Sultan Ali devletin diğer ileri gelenlerinin telkini ve Şarkikarahisar Hâkimi Kılıçarslan'ın kendisine yardımcı olacağı ümidi ile Erzincan'a sefer düzenledi. Erzincan Emiri Mutahharten bir elçilik heyetini Eratnalı karargâhına gönderdi. Heyet, sultan ve vezir ile görüştü. Beklenen sonuç elde edilemeyince savaş başladı. Vezir Burhaneddin komutasındaki Eratnalı ordusu, Erzincan kuvvetlerini bozguna uğrattı. Fakat Eratnalı idaresine girmek istemeyen Mutahharten, Akkoyunlu Kutlu Bey'in yardımı ile Eratnalı ordusu ile çarpıştı. Çarpışmalar devam ederken Vezir Burhaneddin'i kıskanan ve kuşatmadan ümidini kesen Sultan Ali, Sivas'a döndü. Böylece Erzincan seferi de başarısız oldu. Sultan Alâeddin Ali, Hacı Şadgeldi'nin hem birinci Amasya Seferi'nde Emir Seyyidi Hüsam'a kötü davranışı hem de Erzincan Emiri Mutahharten'e yardım edişi sebebiyle canı çok sıkıldı. Bu konuda veziri Burhaneddin Ahmed'in de teşvikiyle Amasya Seferi'ne çıkmaya karar verdi ve hemen hazırlıklara girişti. Sefer hazırlıklarını tamamlayan Sultan Ali, beraberinde Vezir Burhaneddin Ahmed ve Seyyidi Hüsam da olduğu hâlde 782/1380 yılı yazında Amasya'ya doğru hareket etti. Ancak Anadolu'nun bu bölgesinde mevcut veba salgını münasebetiyle endişelenerek Artukâbâd'a inen Sultan Ali, Amasya'ya gitmek üzere Şeyh Nusret yolunu takip ile Kazâbâd/Kazova'ya geldi ve burada bir meclis kurdu. Kurulan bu mecliste, Alâeddin Ali hastalığı bahane ederek seferden dönmek istedi. Bundan başka Alâeddin Ali'yi Amasya Seferi'nden dönmeye sevk eden asıl sebep, Eratnalı ordusunda seferlere sık sık çıkılmasından, fetihler için güçlerinin üstünde gayret isten-

mesinden, bir yıldır maaşlarının ödenmemesinden ileri gelen huzursuzluk oldu. Bütün bunlara rağmen Vezir Burhaneddin, iktidara giden yolunda engel olarak gördüğü Alâeddin Ali ile Hacı Şadgeldi'nin nüfuzunu, tahakkümünü kırmayı ve yıpratmayı mutlak iktidarının tek şartı kabul ettiğinden, Sultan Ali'nin önünde tehditkâr bir şekilde durarak sefere devam olunmasında onu zorladı. Ancak Sultan Alâeddin Ali'nin bu Amasya yolculuğunda beklenmedik ölümü sebebiyle ne Amasya Seferi yapılabilirdi ve ne de Hacı Şadgeldi ile karşılaşıldı. Böylece birincisi gibi ikinci Amasya Seferi de başarısızlıkla neticelendi. Sultan Ali, karargâhını kurduğu Kazâbâ'da birden bire fenalaştı. Sultan'ın rahatsızlandığını öğrenen Vezir Burhaneddin, hemen çadırına geldi ve durumunu sordu. Sultanın tauna/vebaya yakalandığını anladı. Sultan Ali'nin bu hastalıktan öleceğini anlayan Vezir Burhaneddin, sultan çadırında ümera ve eshab-ı divanın iştirakiyle toplanan mecliste, yeni durum ve alınması gereken tedbirler konusunda açıklamalar yaptı. Ümeradan dikkatli olunmasını istedi. O, düşmanın yakın olması sebebiyle orduda ve ülkede karışıklık ve yağmalara meydan vermemek için, sultanın ölüm haberinin gizlenmesi ve ancak Tokat'a varıldığı zaman açıklanması gerektiğini söyledi. Bu görüş Seyyidî Hüsam ile diğer devlet ve hükümet erkânı tarafından da benimsendi. Vezir Burhaneddin Ahmed'in arzusu hilâfına herhangi bir hareketle bulunulmayacağına dâir söz verildi. Vezirin gerekli tedbirleri aldığı bu sırada, hastalığı iyice ilerleyen Sultan Alâeddin Ali, Cemâziyelevvel 782/ Ağustos 1380 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Vezir'in aldığı tedbire ve kendisine verilen teminata rağmen, sözünde durmayan kötü niyetli Seyyidî Hüsam'ın kimseye haber vermeden, emrindeki kuvvetlerle Sivas'a dönmesi üzerine, ordu ölüm hadisesini anladığından, beklenen kargaşalıklar çıktı ve sultan hazinesi yağmalandı. Bununla beraber, vezirin otoritesi ve enerjisiyle kargaşa önlenerek kalan askerler ile ağırlıklar acele toplandı. Sultan Ali'nin cenazesi bir sandıkla at sırtında Tokat'a getirildi ve şehir halkı Burhaneddin'e hürmetleri dolayısıyla sadakat gösterdi. Bu esnada, Seyyidî Hüsam Sivas'ta Ahmedek denilen iç kaleyi tahkim etmekle meşgul oldu ve önemli faaliyetlerde bulundu. Sultan Ali'nin cenazesi, Tokat'ta yıkanıp kefen-

lendikten ve gerekli dinî merasim yapıldıktan sonra, Kayseri'ye nakledilerek babası, dedesi ve ninesinin gömülü buldukları Köşk Medrese içindeki kümbete defnedildi. Tokat'ta Sultan Alâeddin Ali için lazım gelen merasimi yerine getiren Vezir Burhaneddin Ahmed, üzerinde matem elbisesi olduğu hâlde merkez Sivas'a döndü ve hemen Alâeddin Ali'nin sarayına gitti. O, yanında ölen sultanın yedi yaşındaki oğlu Mehmed de hazır olduğu hâlde, sarayda topladığı mecliste, sultanın ruhu için hatim indirdi ve dualar yaptırdı. Mehmed Bey, Eratnalı tahtının yegâne varisi olarak çok küçük yaşta olduğu kadar, işlerin karışık ve meselelerin bol olduğu bir dönemde babasının yerine, Eratnalı tahtına 782/1380 yılında oturtuldu. Bu bakımdan Vezir Burhaneddin Ahmed, Sultan Ali için lazım gelen dinî merasimi tamamladıktan ve Mehmed Bey'i tahta çıkardıktan hemen sonra, hiç vakit geçirmeden hem ülke meselelerini hem de Eratnalı tahtına oturan Mehmed Çelebi'nin naibini tespit konusunu görüşüp halletmek gayesiyle, ümerayı saraya davet etti. Seyyidî Hüsam ve diğer ümera ile şehrin ileri gelenleri bu davete icabet ederek bir araya geldiler. Devlet sarayında istişari mahiyette toplanan bu mecliste, Vezir Burhaneddin ülkenin iç ve dış meselelerle karşı karşıya bulunduğunu, ülkeyi ve devleti iç ve dış düşmanlara karşı en iyi bir şekilde korumak ve kollamak gerektiğini, bunun için de lazım gelen tedbirlerin alınmasını ifade etti ve tavsiyelerde bulundu. O, bu meclis toplantısında ümeraya iki güçlü emîrin ülkeyi ve tahtı tehdit ettiklerine işaret ederek bu emîrlerden birinin kuvvetli bir orduya sahip olan Amasya Emîri Hacı Şadgeldi, diğerinin ise Selçuklu hanedanından olup, sultan olmayı kafasına koymuş bulunan Şarkî-karahisar Hâkimi Kılıçarslan olduğunu ve her ikisinin de iktidarı ele geçirmek için hazırlandıkları haberinin kulağına geldiğini açıkladı. İç ve dış meseleleri çözmek ve ülkede huzur ve güveni yeniden sağlamak için öncelikle merkezî kudreti ve fütûhatın başlıca dayanağı olan orduyu toplayıp, disiplinize ederek maaşlarını vermek ve silahlarını yenilemek gerektiğini söyleyen Vezir Burhaneddin, bunun için de şu tedbirlerin derhal alınmasını şart koştu: İçlerinde sipehsârlığa ehliyetli olanlara emâret vererek kale ve vilayetler tevcih etmek. Merkezdeki daimi kuvvet olan Has/ Kapıkulu askerine rütbe ve mansıp

vermek. Şehir ve vilayetler halkının hoşnutsuzluğunu bertaraf etmek için yeni vergiler koymamak ve mevcut vergileri hafifletmek suretiyle onları bir müddet için rahat ettirmek. Vezir Burhaneddin'in görüş ve tekliflerini Seyyidî Hüsam dışındaki bütün emîrler olumlu karşıladılar. Sadece, Seyyidî Hüsam'ın muhalefeti yüzünden düşmana karşı alınması düşünülen tedbirler kesin şeklini alamadı. Çünkü Seyyidî Hüsam orduya maaş verme hususunda hazinede para bulunmadığını ifade ederek vezir atlatmak istedi. Neticede, vezirin ustalığıyla askerinin maaşları dağıtıldı. Vezir Burhaneddin, Seyyidî Hüsam'ın kötü niyetini anlamıştı. Vücudu ortadan kaldırılacak biri olarak gördüyse de onun yaptıklarına göz yumdu ve olayları akışına bıraktı Sivas'ta merkezî otoritenin kurulamadığı tam bu esnada, vezirin aklına gelenler devletin ve ülkenin başına gelmeye başladı. Burhaneddin tarafından tehlikeli emîrlerden biri olarak görülen Amasya Emîri Hacı Şadgeldi, niyâbeti elde etmek gayesiyle kuvvetli bir orduyla Sivas'a yaklaştı ve elçisi vasıtasıyla da ahaliyi itaate davet etti. Bu istila haberi üzerine tehlikeli emîrlerden ikincisi olanı Şarki-karahisar Emîri Kılıçarslan'dan birincisini defetmek için yardım istedi. Beklediğini bulan Kılıçarslan, bu daveti alır almaz hemen Sivas'a geldi ve şehrin dışında karargâhını kurdu. Burhaneddin Ahmed, Seyyidî Hüsam'ın tereddüdüne rağmen Kılıçarslan'ı şehre getirdi ve hemen kaleye götürerek meclis teşkil etti. Seyyidî Hüsam, Kılıçarslan'ı şehirde görmenin huzursuzluğunu yaşadığı hâlde, riyakârca davrandı ve ona kendisini kabul ettirmeye çalıştı. Kılıçarslan'ın Sivas'a gelerek hazırlık içinde olduğunu öğrenen Hacı Şadgeldi "halkın Selçuklu hanedanına karşı olan meylî sebebiyle payitahtta bir netice elde edemeyeceğini anladı ve hemen Amasya'ya geri çekildi. Sivas'ta kalan Kılıçarslan ise, her hâlde Selçuklu hanedanından olmanın verdiği gururla, kendisini bir kurtarıcı olarak gördü, ortaya çıkan fırsatı en iyi bir şekilde değerlendirerek iktidara sahip olma yollarını aradı. Bu gayesine ulaşmak için de toplanan mecliste: 'Emârete beni mi, Seyyidî Hüsam'ı mı, Burhaneddin Ahmed'i mi istersiniz' diyerek idarecilerin bizzat idare edilenler tarafından seçilmesini istedi. Meclisin toplanmasından önce, Burhaneddin, Seyyidî Hüsam'ı hareketlerinde daha dikkatli olması konusunda uyardı, fakat ona söz dinleteme-

di. Umumî meclisin akdinde, mevcut bulunan zevatın büyüklerinden birinin Kılıçarslan'ın sözleriyle münasebet kurarak: 'Ey cemaat, üç kişiden yâni Kılıçarslan, Burhaneddin, Seyyidî Hüsam'dan hangisini Alâeddin Ali'nin ölümüyle boşalan emâret makamına getirmek istersiniz' diye sorması üzerine, mecliste hazır bulunanlar: 'Burhaneddin'i isteriz, fakat kendi arzusuyla makamını bırakırsa ona bir şey diyemeyiz' şeklinde cevap verdiler. Bu gelişmeler karşısında, beklediğini bulamayan ve hayal kırıklığına uğrayan Kılıçarslan, mecliste olup bitenleri akıllı ve sabırlı bir şekilde takip eden Vezir Burhaneddin Ahmed'e dönerek 'Niçin susuyorsun?' diye fikrini öğrenmek istedi. Kılıçarslan'ın bu sualine Vezir Burhaneddin: 'İktidarın en kuvvetli adayı sizsiniz; yalnız ileri süreceğim birkaç şartım var, eğer kabul edersen, seni kendime tercih ederim' şeklinde cevap verdi. Kılıçarslan'ın 'Şartların nedir?' diye tekrar sorması üzerine de Vezir Burhaneddin şartlarını şöyle sıraladı: "Ülkenin mali işlerinin başı kalmak, Kayseri ile Harsenos kalesini kendisine bırakarak hiç kimsenin müdahalesine imkân vermemek, Seyyidî Hüsam'ın ordu komutanlığı görevinin devamını temin etmek." Ancak, Seyyidî Hüsam'ın kendisiyle ilgili şartın metinden çıkarılmasını istemesi üzerine, bu şarttan vazgeçildi. Meclis huzurunda Burhaneddin'in ileri sürdüğü bu şartları yeminle kabul eden Kılıçarslan, Eratnalı sultanlarının sonuncusu olarak tahta geçirilen II. Mehmed Bey'in naibi sıfatıyla 782/1380 yılında niyâbet makamına oturdu. Kılıçarslan, II. Mehmed'in naibi olarak ilan edildikten az sonra, kendisine bağlı kalacağına dair söz veren Seyyidî Hüsam'ın iç kalede yaptığı tahkîmatı yıktığı gibi, Havik kalesini de elinden aldı. Burhaneddin Ahmed, bu safhada Kılıçarslan ile bir iktidar mücadelesine girmeyerek kendisini istikbale sakladı ve onun yıpranmasını bekledi. Vezir Burhaneddin, meclisin kabul ettiği esaslara göre, Naib Kılıçarslan'a vazifeyi devrettikten sonra, Kayseri'ye gitmek için hazırlıklara girişti. Hazırlıklarını tamamlayan Burhaneddin, Şeyh Adil'in tekkesine giderek vedalaştıktan sonra Sivas'tan Kayseri'ye doğru hareket etti.

c) Naibliği: Kılıçarslan ile müttefiki ve amcası Keyhüsrev'in Burhaneddin'e suikast düzenleye-

ceklerini, Kılıçarslan'ın yeni eşinin yakınlarından birinin zamanında haber vermesi, olayların seyri- ni değiştirdi. Kılıçarslan'ın kendisini rakip sayarak tuzaga dūřürmeye çalıştığı Burhaneddin, aldığı bu haber üzerine, daha erken davranarak, naib hak- kındaki umumi hoşnutsuzluk ve kırgınlıktan da faydalanarak yeğeni Őeyh Müeyyed ile anlaşıp olup bitenlerden gafil bulunan Kılıçarslan'ı öldürmeye karar verdi ve hemen harekete geçti. Birincisinde, Őeyh Müeyyed'in beceriksizliği yüzünden Kılıçars- lan canını kurtarabildiyse de ikincisinde Burha- neddin Ahmed, iktidarı için büyük bir engel teşkil eden Kılıçarslan'ı bir gezinti esnasında bizzat kendi eliyle hançerleyerek 782/1381 yılında hayatına son verdi. Sonra, Kılıçarslan'ın amcası Keyhüsrev'i de aynı şekilde öldürdü. Kılıçarslan'ın bütün taraftar- larını sıkı bir takip neticesinde, bir bir ortadan kaldırdı. 782/1381 yılında II. Mehmed'e naib seçilen ve kısa bir süre debdebeli hayat süren Rükneddin Kılıçarslan'ın, Burhaneddin Ahmed tarafından öldürülmesi hadisesi, Sivas'ta büyük sevinç yarattı ve şenliklere sebep oldu. Devlet ve hükümet erkânı ile Sivaslılar Burhaneddin'e gelerek bağlılıklarını bildirdiler. Kadılığı ve vezirliği zamanlarından beri takip ettiği sistemli siyaseti sayesinde "Dârü'l- emâre"ye kavuşan Burhaneddin Ahmed ise, dev- let ve hükümet erkânı ile şehrin ileri gelenlerinden oluşan mecliste, kendisine yapılanları; Kılıçarslan'ı, Keyhüsrev'i ve taraftarlarını öldürme gerekçelerini etraflıca açıklayarak bu olayda ma'zur bulunduğunu söyledi. Bu açıklamalardan sonra, Burhaneddin Ahmed mecliste hazır bulunanlar tarafından haklı bulundu ve onun övzü kabul edildi. Meclis görüş- meleri esnasında, Kılıçarslan yerildi ve buna karşılık Burhaneddin medhedildi. Burhaneddin devlet, millet ve ülkenin selameti için Sultan II. Mehmed'e mutlaka bir naib seçilmesi gerektiğini meclise arz ederek seçim işinin ahali tarafından yapılmasını istedi. Bunun üzerine Vezir Burhaneddin Ahmed, meclis tarafından ittifakla Alâeddin Ali'nin oęlu Mehmed Bey'e naib olarak seçildi. Kılıcı ile iktidar yolunu açarak 14 Zilkade 782/ 9 Şubat 1381 tari- hinde otuz altı yaşında naib sıfatıyla Eratnalı niyâbet mevkiine geçen Burhaneddin Ahmed, ülkenin her tarafına gönderdiği davetnamelerle idareyi ele aldı- ğını ilan etti ve ilgilileri kendisine biat ettirtti. Mer- kez Sivas'a biat için gelen emîr ve beylere ikramlar-

da bulunarak hil'atler giydiren Naib Burhaneddin Ahmed, onları tekrar yerlerine gönderdikten son- ra, hemen halkın dertleriyle meşgul oldu ve onların sıkıntıları giderici tedbirler aldı. O, ilgililere verdiği emirlerle; ülkede hak, adalet, doğruluk ve dinî esas- lardan ayrılınmamasını; halka ağır gelen vergilerin kaldırılmasını, herkesin işiyle gücüyle uğraşmasını; mal, can, ırz güvenliğinin sağlanmasını, bunlara ri- ayet etmeyen her kim olursa olsun cezalandırılma- sını, bu konuda lazım gelen titizliğin gösterilerek devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesini istedi. Bundan sonra da şahsi emniyetini sağlamak için Kılıçarslan'ın Sivas'ta bulunan yakınlarını zararsız hâle getiren Naib Burhaneddin Ahmed, Sultan II. Mehmed'i de yanına oturtarak âdet olduğu üzere, her gün divân kurdu ve herkese müracaat için ilan vererek, halkın şikâyetlerini dinledi ve bunlara çö- zümler getirdi. Askerî, mülki, adli, içtimai ve iktisa- di konularda yeni yeni kararlar alarak ülkede dirlik ve düzenliği kurmaya çalıştı. .Eratnalı merkezinde olup bitenleri dikkatle takip ederek fırsat kollayan Amasya Emîri Hacı Şadgeldi'nin teşvik ve tahrikiy- le, Ayne Bey'in gizliden gizliye Burhaneddin aley- hinde faaliyetlerde bulunarak karışıklıklar çıkarma teşebbüsü, naibin zamanında aldığı tedbirlerle ön- lendi. Bundan başka Naib Burhaneddin'in Eratnalı idaresine hâkim oluşundan memnun olmayanlar, Hacı Şadgeldi, Mutahharten ve Őam ümerâsı nez- dinde teşebbüslerde bulunarak onu bertaraf etme gayreti içine girdilerse de bir netice elde edeme- diler. Bu istek üzerine Mutahharten iki yüz kişilik bir kuvvetle Emîr Tuğrul'u tekrar Sivas'a gönderdi ve eski isteklerinde direndi. Bunun üzerine Bur- haneddin, elçiye hitaben: "Önce, Mutahharten'in hâkimiyetinde bulunan Bayburt ve Erzincan Meh- med Bey'e bırakılsın, sonra biz de bu isteği yerine getirelim" dedi. Mutahharten'in elçisi Emîr Tuğrul, bunu kabul etmeyince, Naib Burhaneddin bu defa, Kayseri veya Amasya'yı alıp vermeyi, hatta Kara- manlılar ile Osmanlılar'dan alınacak yerleri Meh- med Bey'e bırakmayı teklif etti. Elçinin bu yerle- ri sakıncalı görmesine hiddetlenen Burhaneddin. Ahmed, "Kılıç hakkı ile zorba takımının elinden güçlkle kurtardığı, Sivas'ı terk etmesinin imkânsız olduğunu" kesin bir dille ifade ederek Elçi Emîr Tuğrul'u hapsedti ve Sivas'tan çıkmasını yasakladı. Bu beklenmedik vaziyet karşısında Mutahharten,

hemen yeni bir elçi göndererek Burhaneddin'den özür diledi ve dostluk göstermeye başladı. Bundan böyle Sivas'a karşı düşmanca hareketlerde bulunmayacağını bildirdi ve elçisi Emîr Tuğrul'u serbest bırakmasını Naib Burhaneddin'den rica etti. Bunun üzerine Emîr Tuğrul ve maiyeti salıverildi. Emîr Tuğrul, Sivas'tan ayrılırken Burhaneddin'e düşmanının çok olduğunu, bu sebeple Mutahharten ile ittifak etmesi gerektiğini söylemesi üzerine Burhaneddin, pek yakında buna gerek kalmayacağını, hep birlikte göreceklarını ifade ederek açıktan Hacı Şadgeldi'yi ve üstü kapalı olarak da Mutahharten'i tehdit etti. Mutahharten meselesini halleden Burhaneddin Ahmed, 383/1381 sonbaharında en güçlü rakibi Hacı Şadgeldi'ye kesin bir darbe indirmek gayesiyle sefer hazırlığına başladı. Her tarafa asker ve yardımcı gönderilmesi için emirler çıkardı. Bu arada, Moğol oymaklarından Babükoğlu Ali Paşa da yardıma hazır olduğunu bildirerek Sivas'a geldi ve Naib Burhaneddin'den hüsn-i kabul gördü. Kendisine karşı sefer hazırlığından haberdar olan Hacı Şadgeldi, Burhaneddin'e yeni bir barış teklifinde bulunduysa da netice alamadı. Hazırlıklarını süratle tamamlayan Naib Burhaneddin, ordusuyla Sivas'tan çıkarak Artukâbâd yoluyla Tokat'a doğru yürüdü ve Tokat'a yaklaştığında yakın adamlarından birini, Amasya Emîri Hacı Şadgeldi'ye göndererek gelmekte olduğunu bildirdi. Tokat'tan Dânişmendiye Köyü'ne inen ve burada karargâhını kuran Burhaneddin, muharebe için bütün hazırlıkların tamamlanmasını emretti. Hacı Şadgeldi ile Burhaneddin arasında, Ramazan 783/Kasım 1381 tarihinde meydana gelen muharebe neticesinde, Hacı Şadgeldi yenilerek öldürüldü ve kuvvetleri de perişan bir şekilde dağıldı. Zaferi kazanan Burhaneddin, önceden düşündüğü gibi, güçlü rakibi Hacı Şadgeldi'nin kesik başını önce Sivas'a ve sonra da Erzincan'a gönderdi. Böyle hareket etmekle Burhaneddin Ahmed, hem Sivas önlerinde Emîr Tuğrul'a söylediği sözün gerçekleştiğini ve hem de Eratnalı tahtında gözü olanların ne hâle düşeceklerini göstermek istedi.

d) Sultanlığı: Naib Burhaneddin Ahmed, Eratnalılar tahtına ulaşabilmek için önüne çıkan bütün engelleri aştı. Rakiplerini ya harp ederek ya korkutarak susturdu ve kudretini dost düşman her-

kese tanıttı. Hacı Şadgeldi'ye karşı kazandığı bu zaferden sonra ünü artan ve kendisini artık saltanata hukuken layık gören Burhaneddin Ahmed, naiblikten sultanlığa yükselmek için hemen harekete geçti. Zaten Mehmed Bey'e rağmen, sultan gibi hüküm süren Naib Burhaneddin Ahmed, İslâm hukuku ve an'anelerine uygun bir şekilde çocuk Sultan II. Mehmed'i bertaraf ederek 1381 sonbaharında 36 - 37 yaşında resmen tahta çıkarak sultanlığını ilan etti ve adına hutbe okutup sikke kestirdi. Eratnalı idaresinde ilk işi olan kadılık döneminden beri, akıllı ve sabırlı bir siyaset takip ederek arzuladığı mevkiye merhale merhale ulaşan Burhaneddin Ahmed, bu defa kendi adıyla anılan merkeziyetçi bir devlet kurarak ülkeyi yalnız başına Sivas'tan idare etmeye başladı. Böylece 1327 ekiminden 1381 sonbaharına kadar yarım yüzyılı aşkın Anadolu'da hüküm süren Eratnalılar'a da son verdi. Sivas Sultanı Burhaneddin Ahmed tarafından tahtı elinden alınan Eratnalı Mehmed Bey'in akibeti hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Çağdaş kaynak Bezm u Rezm'e göre, Sultan Burhaneddin'in Köseadağı'nda dinlendiği bir sırada, şehir ahalisinin sâbık sultanları Mehmed Bey etrafında toplanarak Sultanın rakiplerinden Kayseri kalesi sahibi Cüneyd'i davet ile Mehmed Bey'i emarete geçirmek istediler. Kendisine güvenen Sultan Burhaneddin, aleyhindeki bu faaliyete önem vermedi, sadece Emîr Abdullah Çelebi'yi, müteşebbisleri takip için Sivas'a göndermekle yetindi. Sivas'ta daima fırsat bekleyen Mehmed Bey'in başlıca âmil olduğu görülen bu ayaklanma, kısa zamanda bastırıldı ve elebaşları bir bir yakalandı. Sultan Ahmed, diğer suikastçıları cezalandırdığı hâlde, babasının hukukuna saygı duyarak Mehmed Bey'i affetti. Affedilen Mehmed Bey, kendi hâlinde durmadı ve Sultan Burhaneddin'e karşı yeni bir teşebbüs içine girdi. O, 799/1388'de Burhaneddin'in rakipleri olan Amasya Emîri Ahmed, Kayseri kalesi sahibi Cüneyd ve Erzincan Emîri Mutahharten ile ittifak etti. Sivas kalesinde gözaltında tutulan eski Sultan Mehmed Bey, bu girişiminden dolayı, bu defa bağışlanmayarak 792/1390 yılında Sultan Burhaneddin Ahmed tarafından hayatına son verildi.

Sultan Burhaneddin Ahmed'in takip ettiği siyasetin ana hatlarını ifade edecek olursak onun

Memlûklular, Osmanlılar, Timur, Akkoyunlular, Karakoyunlular ve komşu Türkmen beyliklerinden Candar, Karaman, Dulkadıroğulları ile münasebet kurduğu görülür. O, bu devletlerle ve beyliklerle bazen dostluk bazen de düşmanlık içinde olmuştur. Sultan Burhaneddin iktidarı fiilen ele aldıktan sonra, merkezîyetçi bir devlet kurmak istedi ve önüne çıkan bütün engelleri aşmaya çalıştı. Karamanoğulları, Erzincan Emirliği, Amasya Emirliği ve Türkmen emirlikleri üzerinde nüfuz kurmayı başardı. Bunlardan bir kısmı isteyerek, bir kısmı ise tehdit karşısında Sultanın otoritesini kabul ettiler. Ancak bu hâl uzun sürmedi. Burhaneddin'e güvenen beyler yeniden eski durumlarını kazanabilmek için, kendilerine yardım gayesiyle Memlûkluların Berkuk, Osmanlı Sultanı I. Bayezid ve Timur gibi kuvvetli hükümdarların Sultan Burhaneddin Ahmed'e müdahale etmelerini istediler. Bu nitelikteki ilk tepkiler Memlûkluların Sivas'ı muhasarasında kendini gösterdi. Teşvikleriyle Memlûkluların Halep Valisi Yelboğa'yı Sivas üzerine saldırıya ikna eden Emîr Ahmed, Emîr Mutahharten ve Cüneyt bununla da yetinmeyerek Kadı Burhaneddin'e karşı ortak hareket ettiler. Bu sıkışık anda Osmanlılar da Memlûklular ile Sultan Burhaneddin Ahmed'e karşı ittifak yapmaktan geri durmadılar. Amasya Emîri Şadgeldî'nin ölümüyle Burhaneddin Ahmed, Amasya'ya hemen sahip olamadı. Burayı Şadgeldî'nin oğlu Emîr Ahmed sonuna kadar savundu. Bundan başka Eratnalı emirlerinden Seyyidî Hüsam, Tokat Emîri Şeyh Necip ve Eratna'nın biraderzadesi Feridun, Burhaneddin'e muhalif kaldılar. Sultan Burhaneddin Ahmed'in sultanlığı, kendisine muhalefet eden Feridun, Şeyh Necip, Emîr Ahmed, Alâeddin Bey ve Emîr Mutahharten ile uğraşmakla geçti. Osmanlı himayesinde bulunan Kastamonu Emîri II. Süleyman Paşa sonradan Osmanlılar'dan yüz çevirip Burhaneddin Ahmed ile ittifak etti. Sultan Yıldırım Bayezid'in Candaroğlu II. Süleyman Paşa ve Karamanoğlu Alâeddin Bey ile olan mücadelelerinde Sultan Burhaneddin Ahmed, bu iki hükümdara da yardım ettiyse de Yıldırım Bayezid hareketine kar-

şı bir iş yapamadı. Yıldırım Bayezid, Burhaneddin üzerine de büyük oğlu Ertuğrul Bey komutasında bir kuvvet gönderdi. Burhaneddin Ahmed bu Osmanlı kuvvetini karşılayarak Çorum civarındaki Kırkdilim mevkiinde 1391'de yendi ve Ertuğrul Bey öldürüldü. Timur, Anadolu'ya geleceği zaman Burhaneddin Ahmed'e bir elçi göndererek kendisine tâbi olmasını istedi. Burhaneddin Ahmed ise ümerasını toplayarak Timur'a karşı durmaya karar verdi ve hazırlığa başladı. Sivas'ı tahkim etti. Osmanlı ve Memlûkluların sultanlarına mektuplar gönderdi. Ancak Timur bu tarihte Sivas'a kadar gelmedi. Sultan Burhaneddin Ahmed'in kız kardeşinin oğlu Şeyh Müeyyed Kayseri valisi iken, Karamanoğlu Alâeddin Bey'in teşvikiyle isyan etti. Burhaneddin Ahmed, Kayseri'yi kuşatıp şehri aldıysa da Şeyh Müeyyed iç kaleye kaçtı. Burhaneddin'in maiyetinde bulunan Akkoyunlu Karayülük Osman araya girerek Müeyyed'in affını rica etti. Burhaneddin de canına dokunmayacağına dair söz verdiyse de sonra sözünde durmayarak Şeyh Müeyyed'i öldürdü. Bundan dolayı Karayülük Osman ile Sultan Burhaneddin'in araları açıldı ve 1396 ekiminde Osman Bey, Burhaneddin'in yanından ayrıldı. Sultan Burhaneddin Ahmed, Şeyh Müeyyed'i öldürdükten sonra Kayseri valiliğini oğlu Alâeddin Ali (Zeynelabidin)'ye verdi ve Şeyh Müeyyed'i isyana teşvik eden Karamanlı topraklarını çığnedi. Burhaneddin Ahmed, kendisinden yüz çeviren Karayülük Osman'ı takip ederken askerden ayrılıp yüz geri eden Karayülük Osman'ın eline Karabel'de gafil bulunarak esir düştü. Karayülük Osman Bey, önce esir Sultan Burhaneddin Ahmed'i aradaki eski hukuka binaen serbest bırakmak istedi. Sonra şehri elinden aldığı için kin duyan eski Tokat hâkimi Şeyh Necib'in teşviki ile künyesi Ebu'l-Abbas olan ve Ebû'l Feth lakabı verilerek 17 yıl saltanat süren (1381-1398), haklı haksız pek çok muhalifini katleden Sultan Burhaneddin Ahmed (1345-1398)'i henüz 54 yaşında iken 28 Şevval 800 / 8 Temmuz 1398'de Sivas şehrinde halkın gözü önünde "eden bulur" dercesine feci bir şekilde öldürdü. Sonu çok acı biten Kadı Burhaneddin Ahmed'in cenazesi

Sivas'ta defnedildi. Türbesinin Sivas şehrinde Kayseri kapısı mevkiinde olduğu söylenir.

e) Tarihî Kişiliği: Eratnalı kadısı, veziri, naibi ve Sivas Sultanı Burhaneddin Ahmed, şahsında Türk-İslâm-İran ananelerini meczeden bir insan tipi olarak karşımıza çıkar. Daimi olarak asker kıyafetiyle harekete hazır bir hâlde gezmeyi itiyat edinen Kadı Burhaneddin Ahmed ilimde, siyasette, devlet idaresinde eşine ender rastlanan büyük şahsiyetlerdendir. Kendi adına yazılan Bezm u Rezm müellifine göre o âlim, âdil, vakar sahibi, cesur, keskin zekâlı, yorgunluğa, sıcağa, susuzluğa ve açlığa dayanıklı, akıllı; sırasında sert konuşur, kimseden çekinmez, fakat aynı zamanda zevk ve sefaya düşkün, şarap ve saz meclislerinden pek haz ederdi. İyi kalpli, hoş meşrep ve ulemaya yakın, bağışlayıcı, iyiliksever, üç lisan bilen, şair, sporu ve askerliği seven, neşeli ve hassas bir adamdı. Allah yolunda mücadeleye bizzat atılır, bu uğurda yorulmak bilmez, varını yoğunu harcardı. Âlimlere karşı yakınlık gösterir ve onlarla sohbetten büyük bir zevk duyardı. Yanına gelenlere saygılı davranırdı. Bütün halkına karşı adalet ve şefkât gösterirdi. Aynı zamanda, kendisinden şüphelendiklerini de anında yok eden zalim ve gaddar bir mizaca sahipti. Ayrıca o, Türkiye tarihinde, hükümdar ailesinden olmadığı hâlde, din ve ilim adamlığından gelerek adına bir devlet kuran ilk “Âlim Hacı Sultan” olarak bilinir. Adından dolayı, Kayseri’de türbesi bulunan ve daimi ziyaret edilen, Türkiye Selçukluları devrinde yaşamış olan Seyyid Burhaneddin Tirmizî ile karıştırılır. Kadı Burhaneddin adı, Kayseri’de bir ortaokula da verilmiştir (6).

KAYNAKLAR

1. İbn Bibi, El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-umri'l-Ala'ie (Selçukname), hzl. Mürsel Öztürk, Ankara 1996, C II, s.120-124; Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş), çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1990, s. 52-53; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, Müsâmeretü'l-Ahbâr, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2000, s. 182; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, Ankara 1969, s. 162; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971, s.462-469; Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, Ankara 1970, s. 16-17; Kemal Göde,

“Anadolu’da Cengizli ve İlhanlı Hâkimiyeti Dönemine Genel Bir Bakış (1239-1327), SDÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Isparta 1995, S 1, s. 165-190.

2. Bezm u Rezm, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1990, s. 51-53; Müsâmeretü'l-Ahbâr, çev. Mürsel Öztürk, s. 69, 94; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 162,168; Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, s. 16-17.
3. Bezm u Rezm, çev. Mürsel Öztürk, s. 51-54; Müsâmeretü'l-Ahbâr, çev. Mürsel Öztürk, s. 69, 94; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 162; Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, s. 16-17.
4. Bezm u Rezm, çev. Mürsel Öztürk, s. 51-54; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s.162,168; Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, s.16-17; Kemal Göde, Halil Edhem ve Kayseri Şehri, Kayseri 2011, s. 85-95; Kemal Göde, Eratnalılar (1327-1381), Ankara 2000, s. 44-46.
5. Bezm u Rezm, çev. Mürsel Öztürk, s. 51-54; Kemal Göde, Halil Edhem ve Kayseri Şehri, s. 94; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 162,168; Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, s. 16-22; Kemal Göde, Eratnalılar (1327-1381), s. 99, 172-173.
6. Bezm u Rezm, çev. Mürsel Öztürk, s. 9-495; Ahmed Tevhid, Kadı Burhaneddin Ahmed, TOEM V, VI; İna-yetullah Efendi, Eretna ve Kadı Burhaneddin Tarihcesi veya Kayseri/Eratna Tarihi, Süleymaniye-Murat Molla/Lala İsmail Ktp. Nu.: 744/7. Yay.: Kemal Göde, “İna-yetullah Efendi ve Risâlesi”, XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara 1994, s. 939-955 ve 277-279; Halil Edhem, Kayseriye Şehri, İstanbul 1334 ve hzl. Kemal Göde, Kayseri Şehri, Ankara 1982; Kemal Göde, Halil Edhem (Eldem) ve Kayseri Şehri, Kayseri 2011; Halil Edhem, “Sivas Sultanı Kadı Burhaneddin Namına Kayseri’de Bir Kitabe”, TOEM, III/16 (1328); Kadı Burhaneddin Divanı, İstanbul 1944; Mirza Bala, “Kadı Burhaneddin”, İA., VI/46-49; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Sivas Şehri, İstanbul 1928; Aynı müellif, “Eretna- Kadı Burhaneddin”, Belleten 126 (1968) “Eretna” s. 161-189 ve “Kadı Burhaneddin” s. 191-245; Aynı müellif, Anadolu Beylikleri, s. 162-168; Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti; Ali Sevim-Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi, Ankara 1989; Kemal Göde, Eratnalılar (1327-1381), Ankara 1994 ve 2000. Kemal Göde, “Kayseri Kadı Bağlarının Tarihi Önemi”, XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, ayrı basım, Ankara 1999, s.605-608.

Çanakkale savaşı, 1915'te bütün yokluklara ve olumsuzluklara rağmen kazanılmış "bir zafer" olarak tarihimize geçmiştir. Çanakkale, savaştan çok bir destandır. Müslüman Türk Milleti'nin tarihte kendisini bir kez daha ispat ettiği yer olmuştur. Mehmetçiklerimiz 99 yıl önce göğsündeki iman ile güçlü görünen düşmana, unutamayacağı bir ders vermiştir. Allah'ın kendilerine bahsettiği şehitliğe severek kucak açmışlar ve bir gül bahçesine girercesine kara toprağa girmişlerdir.

Füilen bir yıl kadar süren Çanakkale savaşlarının seyrine ve bazı kesitlerine yer vermek gerekir. I. Dünya savaşı başlamadan önce durum şöyledir: İngiltere'nin toplam 710 bin askeri, 250 savaş gemisi, denizaltı ve kruvazörü bulunmaktadır. Fransa'nın toplam 3,5 milyon askeri, 105 savaş gemisi, denizaltı ve kruvazörü vardır. Rusya'nın toplam 440 bin askeri, 65 savaş gemisi, denizaltı ve kruvazörü mevcuttur. Türklerin bütün cephelelerinde toplam 2,3 milyon askeri vardır. Kayda değer savaş gemisi, denizaltı ve kruvazörü yoktur. Bir tarafta dünyanın en güçlü devletleri ve donanmaları, öbür tarafta bütün cephelerde saldırıya uğramış bir Osmanlı devleti vardır. Çanakkale, Türk ve Dünya tarihinin en büyük savunma savaşlarıdır.

3 Ocak 1915'te İngiliz Bahriye Nazırı Churchill (Çörçil), Çanakkale önündeki müttefik İngiliz-Fransız filosu Başkomutanı Amiral Karden'den Çanakkale'yi yalnız deniz kuvvetleriyle zorlamanın başarılı olup olmayacağını sorar. Amiral Karden buna 5 Ocakta, Çanakkale'nin bir vuruşla değil, çok sayıda gemi ve geniş ölçüde bir harekât ile ele geçirilebileceği cevabını verir. 8 Ocaktaki toplantıda Harbiye Nazırı Lord Kichner, Çanakkale için 150 bin kişilik kara ve deniz kuvvetinin bulunması gerektiğini belirtir. Amiral Karden, 11 Ocak 1915'te bu harekâtın dört aşamada yapılması gerektiğini bildirmiştir:

1) Boğazın ağzındaki savunma tesislerinin tahribi.

2) Boğazın içindeki savunma tesislerinin tahribi.

3) Çanakkale dar geçidindeki savunma tesislerinin tahribi.

4) Mayın hattından açılacak bir gedikten ilerlenerek yukarıda bulunan savunma tesislerinin tahribinden sonra, Marmara Denizi'ne ve başkent İstanbul'a girilmesi.

13 Ocakta toplanan İngiliz Harp Meclisi; "*siyasi durumun Rusya'ya yardım etmek, Bulgaristan'ın merkezî devletlere katılmasını önlemek, Doğu'da bir şeyler yapılmadıkça Almanlara kesin bir darbe indirilemez, İstanbul hedef olmak üzere Gelibolu Yarımadası'nı ele geçirmek fikri üzerine*" karar almıştır. Şubat ayı içerisinde yapılacak deniz harekâtı ile birkaç hafta içerisinde kesin sonuç almayı hesaplamışlardı. Fransa Bahriye Nazırı ile yapılan görüşmeden sonra İngiltere Bahriye Nezareti 15 Ocakta tasarlanan harekâttan, Rus başkomutanlığını haberdar etti. Rus Hükûmeti, Karadeniz Boğazı önünde yapılacak harekâta müttefikleri destekleyeceğini ve Rus kara kuvvetlerinin de hazırlanacağını belirtmiştir.

28 Ocak tarihli harp meclisinin ikinci toplantısında Churchill'in ısrarlı tavırları ile İtilaf devletleri, Çanakkale'de savaşa karar verdiler. 3 Kasım 1914'te Çanakkale Boğazı ağzındaki tabyaların kısa bir bombardımanından sonra bu cephede üç buçuk aylık bir durgunluk olmuştu. Bu esnada İtilaf devletleri Çanakkale'ye sefer açılmasını tartışıp kararlaştırmışlardır. Türkler de Çanakkale savunmasını pekiştirmişlerdir.

12 ve 13 Şubat 1915'te Boğaz önündeki düşman filosu atış eğitimleriyle meşgul oldu. 14 Şubatta, Midilli Adası'nın bir haftadan beri İngiliz işgalinde olduğu öğrenildi. Fransızlar müttefik filonun Amiral Karden emrine verilmesini kabul ettikten sonra Karden'in yanına ikinci komutan olarak De Robek ve Komodor Keysi'yi de kurmay başkanı olarak verdiler. Fransızlar da Şubat başlarında Çanakkale üzerine geldiler. 15 Şubat'ta

yapılması kararlaştırılan taarruz deniz uçakları ve mayın arama tarama gemilerinin henüz hazır olmamasından dolayı 19 Şubat'a bırakılmıştı.

Türk tarafı, bu taarruz karşısında; Barbaros ve Turgut muharebe gemileri ile boğazdaki mayın engelleri gerisinde yer alarak düşmanı karşılayacaklar ve kendilerini feda edercesine karşı koyacaklardı. Yavuz gemisi ve hafif kuvvetler, İstanbul Boğazı'nı savunacaklardı. Sarayburnu-Kız Kulesi arasında mayın engelleri kurulacak ve bunlar, harp gemileriyle kıyı toprakları tarafından korunacaktı. Torpido-botlar, Marmara'da gece hücumları yapacak, buna rağmen düşman İstanbul Boğazı'na girse sonuna kadar çarpışılacaktı.

Düşman kuvvetleri, vaktiyle 19 Şubat 1807'de Marmara'ya girmiş olan bir İngiliz filosunun bu hareketinin tam 108. yıldönümü günü olan 19 Şubat 1915'i Boğaza yapacakları büyük taarruzun başlangıç günü olarak seçmişlerdi. Saat 09.35'de Kumkale ve Orhaniye tabyalarına ateş açılmasıyla başlayan bombardımandan, sonra Ertuğrul Koyu ve Seddülbahir'i de içine aldı. Menzîl 1700 metrenin üstünde olduğu için tabyalar bir karşılık veremediler. O gün akşama kadar bombardıman sürmüştür. İki üç gün boyunca fırtına olmuştu. 24 Şubatta öğleden önce sekiz İngiliz, dört Fransız savaş gemisi, Çanakkale Boğazı girişine yaklaşıp geri çekilmişlerdir. 25 Şubatta yeniden bombardımana başlamışlardır. Donanma başarılı olmadıkça kara birliği kullanılmayacaktı. 25 Şubat saat 11.00'de bütün boğaz ağzındaki tabyalar düşmanın şiddetli ateşi altındaydı. İlk hücum Amiral de Robek tarafından yapılmıştı. Akşam düşman gemileri Bozcaada'ya doğru çekilip giderken, Boğazı zorlama planının birinci safhası sona ermiş ve bu iş bir hafta içinde tamamlanmıştı.

19-25 Şubat arasında yapılan saldırıda, Boğaz ağzındaki dört tabya tahrip olmuş, düşmana boğaza giriş yolu açılmış oluyordu. 26 Şubatta harekete geçen düşman kuvvetleri Çanakkale-Kilitbahir bölgesine kadar bulunan bataryaları tahrip ede-

cekti. 28 Şubat, şiddetli poyraz fırtınasıyla başladı. Mart ayı da kötü hava ile girmişti. Düşman gemileri, Türk savunma hattına yaklaşıncaya şiddetli karşılık alıyordu. Anadolu ve Rumeli kıyılarındaki bataryalar ile 3-6 km'den savaşa başladılar. Düşman her iki kıyıda bataryaların tedirgin edici ateşine uğradı.

İngilizler: Kuin Elizabeht, Infileksıbil, Agamemnon, Lord Nelson, Vencens, Oşın, Irizistıbil, Macestik, Konopaş, Kornvolis, Suviştur, Albion, Tiriyamf ve Prens Corc muharebe gemileri ve Dablin Safır, Minevra, Ametist kruvazörleri ile; Fransızlar Sufren, Golva, Buve ve Şarlman muharebe gemileriyle gelmişlerdi. İngilizler aynı tarihlerde Limni'ye iki deniz piyade taburu ile gelmişlerdi. 3. Avusturalya Tugayı da İskenderiyye'den Çanakkale'ye hareket etmişti. Fransızlar, Yakındoğu seferi kuvveti adı altında önden bir tümen göndermişlerdi.

Deniz uçakları şu ana kadar bir iş görmemişlerdi. Kara birliklerine şiddetle ihtiyaç vardı. 4 Martta düşmanlar, Kumkale ve Yenişehir ile Ertuğrul ve Orhaniye tabyalarını tahrip etmişler ve buraları dörder makineli topla donatmış, birer deniz piyade bölüğü çıkarmaya karar vermişlerdi. Bu arada yukarıda adı geçen gemiler devamlı takviyeli bombardımana devam ediyorlardı.

6-7 Mart 1915 günleri Boğaza giren gemilerinin mayın tarama ekibi, bu aramada Mesudiye, Soğanlı, Muinizzafer, Havuzlar ve Kepez bataryalarının şiddetli ateşi karşısında hiçbir şey yapamadılar. 8 Mart günü, Nusret Mayın Gemisi'nin Erenköy Koyu'na yaptığı bir mayınlama hareketi, tarihî bir önem taşır. Nusret Mayın Gemisi'ni ve onun yürekli askerlerini rahmetle anmak bir minnet borcudur. Türk tarafında 46 adet mayın vardır. Öyleyse Çanakkale'nin güneyinde 400'den fazla mayın, denize nasıl serpilmişti? Rus savaş gemileri sık sık Karadeniz boğazına mayın döküyorlardı. Bunların bir kısmı akıntıya kapılarak boğaza geliyor ve toplanıyordu. Diğerleri de, Alman ve Türk mayın tarayıcı gemiler aracılığı ile birer birer toplanıp Çanakkale'ye getiriliyordu.

19 Şubat'ta başlayan yoğun bombardıman 18 Marta kadar bütün şiddeti ile devam etmiş, sürekli Kumkapı ve Gelibolu ile boğazın içindeki Türk tabyaları, İngiliz-Fransız savaş gemileri ve uçakları tarafından bombalanıyordu. Bu durum bir ay sürmüştür. 14-15 Mart 1915 gecesi boğazda yapılan mayın arama taramasında gemilerin personeli gönüllü deniz erlerinden teşekkül edilmişti. Bu harekâta dört balıkçı gemisi ile iki istimbotları hasara uğradı. Düşman kuvvetleri bu arada 27 ölü 43 yaralı vermişlerdi. Bu mayın aramaları sonunda düşman mayın arama tarama gemilerinin üçte biri batmış veya kullanılmaz hâle getirilmişti.

17-18 Mart gecesi saat 22.00'den itibaren, üç muhrip ile yedi İngiliz ve Fransız arama tarama gemisi, 18 Mart saat 02.00'ye kadar Karanfil burnu ile Akyarlar arasında mayın aramasına devam etti. Bir şeye rastlamadıklarını ve bu bölgenin temiz olduğunu rapor etmişlerdi. 18 Martta müttefik düşman kuvvetleri; üç tümen deniz gücü ile en ünlü ve son teknoloji ürünleri olan on sekiz büyük savaş gemisi ile ve savaş uçaklarıyla Çanakkale boğazına yüklendiler. Düşman filosunun amacı 18 Martta yapacakları büyük taarruzda Çanakkale ve Kilitbahir tabyaları ile mayın bölgesini savunan sabit ve seyyar bataryaları bir anda susturmaktı. Mayınları tarayarak 800 metre genişliğinde serbest geçit oluşturarak Marmara'ya girmeyi planlamışlardı.

18 Martta Çanakkale Boğazı muharebesi çok şiddetli bir şekilde cereyan etmiştir. Yedi saat süreyle, düşman birlikleri bütün kuvvetiyle Türk tabyalarına ateş yağdırmışlardı. Kesin neticeyi alarak Marmara'ya girmeyi hedeflemişlerdi. Düşman tümeni özellikle 2. tümen müthiş bir manzara ile karşılaşmıştı. Nusret'in Erenköy açıklarına döşediği mayınlar etkisini göstermeye başlamıştı. Sonuçta müttefik düşman filosu üç büyük gemisini, Irizitibil, Oşın ve Buve'yi kaybetmişti. Üçü de (Infileksibil, Golva ve Sufren) ağır yara alarak devre dışı bırakılmıştı. Havranlı Seyyit onbaşı 275 kg'lık top mermisi ile İngiliz savaş gemisine geçit vermemiştir. Düşman kuvvetlerinin üçte biri imha edilmişti. Düşman için büyük bir hayal kırıklığı olan bu so-

nuç, Türk askeri için büyük bir deniz zaferi olmuştur.

İngiliz Churchill, yıllar sonra 1 Ağustos 1930 tarihli Paris'te yayınlanan bir dergide; "Fırtınalı bir günde 8 Mart 1915 sabahı, İngiliz muhriplerinin geri çekilmiş olduğu bir saatte, NUSRET adındaki "Türk Mayın Gemisi" bilinen mayın hatları önüne, boğazın orta hattına paralel yeni bir hat kurdu... 1915 yılında bütün Avrupa'da milyonlarca insan bir ölüm kalım mücadelesine girmişti. Büyük taarruzlar yapılmaktaydı... İki-üç milyon asker ölü ve yaralı idi. Dört-beş bin harp gemisi denizlerde hareket hâlindeydi. Fakat Nusret mayın gemisinin gizlice döktüğü bu 20 demir kap, harbin devamı ve dünyanın geleceği bakımından diğer bütün gayretlerden daha mükemmel ve daha keskin sonuçlu hedeflere varmak içindi. Bu engel, İngilizler tarafından başarı ile başlanmış olan Çanakkale harekâtını durduran ve yalnız başına Çanakkale'nin geçilmesini önleyen bu engel, Türkiye'yi bir bozguna kurtardı ve harbi uzattı. Bu yüzden mağluplar kadar Avrupa da sarsıldı. Polonya, Galıçya, Suriye, Balkanlar, Filistin ve Kuzey İtalya topraklarının örttüğü altı-yedi milyon insan, düşmanlarının kurşun ve gülleleriyle değil 18 Mart sabahı Çanakkale'de tel hatları üzerinde gerili duran 20 demir kap yüzünden yok olup gitti" demektedir.

23 Mart 1915'ten sonra sadece deniz harekâtı ile Çanakkale'nin geçilemeyeceğini anlayan düşman kuvvetleri, kara harekâtına ağırlık vermeyi, denizlerde de takviye eylemeyi kararlaştırdılar. 25 Nisan 1915'te başlayan kara harekâtı öncesi düşman kuvvetleri 60 taşıt gemisi, 30 kadar balıkçı gemisi, 90 kadar harp gemisi, birçok römorkör ve yardımcı araç dâhil tamamı 200 parça civarında olup hepsi faaliyet hâlindeydi. Sayısı bilinmeyen savaş gemileri himayesinde Arıburnu, Kabatepe arasında düşmanın çıkarma yaptığını görmekteyiz. Seddülbahir ve Hisarlık sırtları ve Kumkale-Yenişehir arasında birçok gemi ve çıkarma kuvvetleri bulunmaktaydı. Sırasıyla; Arıburnu, Seddülbahir, Kumkale, Saros Körfezi ve Beşike çıkarmalarından sonra, 1. 2. ve 3. Kirte savaşlarını zikredebiliriz. Burada Ecabât

burnundaki Ertuğrul koyunda 63 arkadaşıyla İngiliz alaylarını perişan eden Ezineli Yahya çavuşu dua ile anıyoruz.

7 Haziran 1915'te İngiliz Harp Meclisi; Çanakkale seferinin devam ettirilmesine karar vermişti. Düşman kuvvetleri hazırlıklarını tamamlayarak 7 Ağustosta Anafartalar'a çıkarma yaptı. 8 Ağustosta burada bir adım dahi ilerlemeleri mümkün olmadı. Bu başarılar 8-9 Ağustos gününde Anafartalar grubu komutanlığına atanan *Albay Mustafa Kemal*'in eseri idi. Çünkü o, askerlerine: "*Ben size taarruzu değil, ölmeyi emrediyorum*" diyordu. 1915 yılının Ağustos, Eylül, Ekim ayları boyunca kara savaşları bütün şiddetiyle devam etmiştir. Düşman tarafının Anafartalar harekâtı başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Gelibolu Yarımadasını terk etmek zorunda olduklarını görüyoruz.

6 Aralık 1915'te düşman kuvvetleri "Çanakkale'yi geçilmez" olarak boşaltma kararı almışlardır. 6-7 Aralıkta Anafartaları ve Arıburnu'nu boşaltmak üzere harekete geçip 17-18 Aralık 1915 gecesine kadar 6 feribot, 13 layter, 10 çeşitli araç, 44.000 asker, 130 top, 3000 hayvan, çeşitli gereç ve mühimmat geceleri taşındı. 25 Nisan 1915'ten Ocak 1916'ya kadar sekiz ay boyunca yapılan çok şiddetli taarruz ve 4 kara taarruzu da düşmanın hezimetini ile sonuçlanmıştır.

Çanakkale savaşı, Türk ve Dünya tarihinde eşine ender rastlanır emsalsiz bir zaferdir. 1914-1918 yılları arasında süren 1. Dünya savaşının en kanlı cephesi şüphesiz ki Çanakkale cephesidir. Çanakkale savaşı küçük bir kara ve deniz parçası üzerinde cereyan eden müthiş bir ölüm kalım mücadelesidir.

İtilaf devletlerinin (İngiltere, Fransa ve Rusya) amaçları Çanakkale Boğazını geçerek bir an evvel İstanbul Hükûmetini savaş dışı bırakarak Rusya ile Karadeniz'de birleşerek Akdeniz ve Karadeniz arasındaki kuvvetlerin birbirine irtibatını sağlamaktı. Düşman kuvvetleri gerek sayı gerek teçhizat bakımından Türk kuvvetlerinden kat kat üstündü. Dünyanın en güçlü filosuna ilaveten, Fransız De-

niz Kuvvetleri ve bu iki devlet ordularının yanı sıra sömürgelerden topladıkları kuvvetlerle ezici bir sayı ve teknolojiye sahiplerdi.

Müslüman Türk'ün en büyük aşkı, vatanına duyduğu aşktır. Bu yüce millet Allahını sevdiği gibi, vatanını canından çok sever ve ona hizmet eder. Vatan için ölmek, şehitlik mertebesine ulaşmak, her Türk için elde edilebilecek en büyük şereftir. Elbette yaşamak ve hayatın bütün nimetlerinden yararlanmak herkesin en doğal hakkıdır. Fakat Türk'ün bütün benliğini, yurdunu korumak ve bağımsızlığını yaşatmak inancı sardığı an, ateş yağmuru altında dahi olsa, o ölesiye savaşır, mücadele eder.

İşte Türk ordusu yüzyıllardan beri sadece yüce Türk milletini hür, bağımsız ve müstakil olarak yaşatabilmek için milletini, vatanını, bağımsızlığını, bayrağını düşünmüş ve bu uğurda ölmekten çekinmemiştir. Tarihimizin altın sayfalarından biri olan Çanakkale Zaferi, Türk askerinin tarihimizde kazandığı en büyük zaferlerden biridir. Ölüm saçan düşman topları, tüfekleri karşısında, Türk ordusu var gücüyle savaşmış, vatan toprağını düşman çizmesi ile çiğnetmemiştir. Çanakkale, imanı ve gönlündeki vatan sevgisinden başka savunma aracı olmayan Türk milletinin çağın en gelişmiş araç gereçleriyle donatılmış güçlere karşı, Türk'ün kahramanlığını, yiğitliğini bir kez daha gösterdiği ve vatani, milleti, hürriyeti için kıyasıya mücadele verdiği yerdir. İşte bu özellikleri benliğinde taşıyan milletimizin tarihi, kahramanlık örnekleri ile doludur. Bunların içinde Çanakkale, tarihimizde abideleşmiş, kahramanlığımızla destanlaşmış sayfalardan biridir. Çanakkale güçler arası dengenin olmadığı bir cehenneme dönüşmüştür.

Mehmet Akif, bu tabloyu şöyle ifade etmektedir:

"Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer,

O ne müthiş tipidir, savrulur enkaz-ı beşer.

Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak

Boşanır sırtlara, vadilere sağanak sağanak".

İşte bu cehennemî ateşin içinde destanlaşan

Türk ordusu, düşmana geçit vermez. Çanakkale’de karşılıklı savaşan askerler arasındaki siperlerin 6-8 metre kadar çok yakın olduğu, günlerce karşı karşıya süngü harbi yaptıkları, sabahtan akşama kadar savaşıp akşamları yaralı arkadaşlarını tedavi için yanlarına taşıdıkları, hatta zaman zaman biri birileriyle (tütün alışverişi gibi) dostane tavırlar içinde buldukları bilinmektedir.

Gelibolu’da karadan saldırıya geçildiği zaman, Türk askeri düşmana çok şiddetli bir mukavemet göstermiştir. İngilizler, önce Fransızları öne sürmüşler. Fransızlar, daha ilk hamlede on binlerce askerini kaybetmişlerdir. Durumun vahametini kavrayan Fransızlar, bu sefer İngilizlerle müşterek taarruz etmişlerdir. Buna rağmen iki buçuk ayda (75 gün) ancak, üç km ilerleyebilmişlerdir. Ağustos 1915, Çanakkale savaşlarının Anfartalar’da en kanlı çarpışmalarının olduğu ve düşman ilerlemesinin durdurulduğu ve 9000 şehide karşılık düşmanlara üç haftada 45.000 kayıp verdirildiği, Çanakkale Zaferi’nin dönüm noktası olmuştur.

Çanakkale savaşlarında bütün taraf devletlerden bir milyonun üzerinde asker savaşmıştır. Anadolu yakasındaki Kumkapı ve Çanakkale Boğazı’nın Gelibolu yarımadasında siperlerde dağlar gibi yığılmış kemikler bulunmaktadır. Kaynakların belirttiğine göre Çanakkale’ye İngilizler 300 bin asker, Fransa’dan ve Fransız sömürgelerinden 350 bin civarında asker getirmiştir. Düşman kuvvetlerinden toplam 300 bin asker öldürülmüş, Türkler 253 bin şehit, 100 binden fazla yaralı vererek Çanakkale’yi geçilmez yapmışlardır. Çanakkale’yi geçilmez kılan Türk’ün sarsılmaz imanı ve vatan sevgisidir. Başımsızlığı uğruna şehit olma inancıdır.

Mustafa Kemal Atatürk diyor ki

“Bomba sırtı olayını anlatmadan geçemeyeceğim, karşılıklı siperler arasında mesafe sekiz metre, yani ölüm muhakkak... Birinci siperdekiler, hiç biri kurtulmamacasına kamilen şehit düşüyor. İkinciler onların yerine geçiyor. Fakat ne gıptaya şayan bir soğukkanlılık ve güven anlayışı biliyor musunuz? Öleni görmüyorlar, üç dakikaya kadar

öleceğini biliyor, hiç ufak bir korku ve endişe bile göstermiyor, sarsılmak yok. Okumayı bilenler ellerinde Kuran-ı Kerim cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler şahadet getirerek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kudretini gösteren hayrete değer ve tebrike şayan bir misaldir. Emin olmanız ki Çanakkale savaşlarını kazanan bu yüksek ruhtur”...

Çanakkale’de iman kuvvete, Türk askeri yedi düvele, insan çeliğe zırha ve ateşe galip gelmiştir. Bir Türk anası “Yiğit oğlum Hüseyin’im, dayın Şıpk’a’da, baban Dömeke’de, ağabeylerin Çanakkale’de şehit düştüler. Eğer minarelerden ezan sesi kesilecekse, camilerin kandilleri sönecekse, sütüm sana haram olsun. Öl de köye asla dönme” diyerek oğlunu yollamıştır. Özellikle 15 yaşındaki çocukların savaşa gönüllü olarak gittiklerini bilmeliyiz. Sultani denilen liselerde okuyanların çoğu Anadolu’dan Çanakkale’ye gitmiş ve şehit oldukları için birçok lise 1915’te mezun verememiştir.

Çanakkale’ye gençlerimizi mutlaka götürmeliyiz. Şehitlikleri ve tarihî mekânları gençlere gezdirmeli ve yaşanan acı geçekleri onlara anlatmalıyız. Çanakkale, Türk milletinin aydınlarını, âlimlerini, gençlerini, hatta çocuklarını şehit verdiği bir yerdir. Sorumluluğumuz bugün dünden daha çoktur. Başarmak, çalışmak, üretmek ve birlik beraberliğimizi muhafaza etmektir. Aziz vatanımızın her karış toprağı nasıl şehit kanlarıyla sulanmış ise, Çanakkale’de de metre kareye 22 litre kan dökülmüştür. Aramızda acaba Çanakkale’de dedesi şehit olmayan var mıdır? Bütün şehitlerimizi rahmetle anarken, güzel vatanımızı, Türkiye Cumhuriyeti’ni birlik ve beraberlik içerisinde ebediyete kadar barış ve kardeşlik inancıyla yükseltmeli ve korumalıyız...

KAYNAKLAR

- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Çanakkale Cephesi, C V, 2. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1978.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Çanakkale Cephesi Harekatı, C V, 3. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1980.

EY ÇANAKKALE

Ey koca Çanakkale, dillen de söyle
Nice baharlar geçti ıssız gövdenden
Ve o gövde
Nice davetsiz misafirleri ağırladı bedeninde.
Ey Çanakkale'm, dillen de söyle,
Senin gözlerin görmedi mi o cehennemi
Ve o gözler, nice közlenmiş cesareti konuk
etti evinde.

Ey Çanakkale'm, sükût etme ne olur,
Yıllardan 1915'i anlat bana,
İnsanlığın bir bulut olup, isli yağmurlar mi-
sali
Sağanak sağanak düştüğü
Anafartalar'ı, Conkbayırı'nı anlat bana.
Biliyorum Çanakkale'm, senin de gözlerin
buğulanacak,
Cümlelerin kırık dökük düşecek gözlerin-
den
Ve koynunda beslediğin yiğitleri anlatacak-
sın bana,
Rahmet sularıyla beslenen o ölümsüz yiğit-
leri...
Sonra Türk'ün çelikleşmiş azmini anlata-
caksın
Ve ağlamayacaksın...
Küçücük bir adamın, dev gibi bir orduyu
nasıl yok ettiğini,
Tarihte mayalanmış koskoca bir kültürün,
Küçük, mavi gözlerin derinliklerinde nasıl
kaybolduğunu anlatacaksın...
Ey Çanakkale'm, benim nazlı yârim,
Yüreğinde yatan yiğitlerin rüyasıyla sert,
Haşın bakışlarının arasından akan hasret
seli,
Bana nenemi anlatacaksın, beni ben yapan
nenemi.
Sonra savaşın en dehşetli yüzünü göstere-
ceksin bana,

Geniş ovalarında otlayan sessiz kuzuların
ürpertisini de
Savaş vaveylaları arasında geçen anılarını
dinleyeceğim.
Mermi çekirdekleriyle sulanmış bereketli
topraklarında
Şimdi gönül rahatlığıyla uyuyup dinlenece-
ğim...
Sonra bana Mustafa Kemal'imi anlatacak-
sın Çanakkale'm,
Türk'ün en kutsal rüyasını gören gözleri çi-
zeceksin,
Bin bir renkle bezenmiş hayal pencere-
me.
Yorgun, ama güçlü omuzlarını oturtacaksın
tuvalime.
Kemal'imın doğduğu yerleri gezdireceksin
bana...

Ey Çanakkale'm çok mutlu, bir o kadar da
hüzünlüyüm bugün,
Yaşanmış bir destanı canlandırıyor her karış
toprağın,
Ölümün ruhu kol geziyor bayırlarında
Ve yaşlı belleğinde gezinen her bir nefere,
yeni bir heyecan, yeni bir umut vaat ediyor...
Ey Çanakkale'm, sene 2014, yine geldi 18
Mart...
Her 18 Mart yeter mi seni dillendirmeye,
Türk'ün imanı ile mayalanmış bu vatan top-
rağını,
Hangi dil muktedirdir ifadeye...
Söyle bana Çanakkale'm,
Bir vatan toprağı, başka hangi bedelle alı-
nabilir ki...
Sen Türk'ün vatanısın, Türk'e aitsin,
Üzülme ey Çanakkale!

Ümit EKER

“ Şiir, dikenlikte lâleye benzer
Ne fikraya ne makaleye benzer
Şair, vatan içre kaleye benzer,
Korur milletinin itibarını”

Mısralarıyla bizi bir ulu tarihin gönül dünyasında bal yapan bir arı misali daldan dala, hâlden hâle, nice devirlerden nice ufuklara taşıyan ruh insan...

Coğrafyanın dil, tarih ve kültür iklimi üzerinde dünden bugüne kutlu yürüyüşünü, asil ve vakarlı bir edayla yürüten, şüphesiz şairlerimizdir...

Kaşgarlı Mahmut'un, Yusuf Has Hacib'in, Ali Şir Nevai'nin, Yunus'un, Mevlana'nın Fuzuli'nin, Süleyman Çelebi'nin, Nedim'in, Şeyh Galib'in, Yahya Kemal'in, Akif'in, Necip Fazıl'ın ve dönemlerinde yetişen bütün zirve şairlerin eserlerinde;

Tarihte büyük medeniyetler kurmuş bir milletin

Kimliğini, duruşunu, dilini, harsını, bedii zevklerini, zarafetini, asaletini, sadeliğini, vakarını ve bilimüm güzelliklerini duyabilirsiniz!..

Şair, kendi şiirinde sadece kendi ruh zenginliğini yansıtmaz!..

Sadece, kendi iç dünyasını mısraların ahengi ile pekiştirmez!..

Sadece, kendi hayatının varlığı ile de meşgul olmaz!..

Şiirde, öncelikle 'kolektif şuuru' ararız!

Öyle ki, şiirin 'nutku ilahi' oluşundaki sebeplerin başında, 'ilham kaynağı'

O kaynağın beslendiği maşeri vicdanı en iyi şekillendiren iklim akla gelir!..

Süleyman Çelebi'ye o muazzam ve mualla eseri yazdıran sebepleri öncelikle düşünmeliyiz!.. Yunus'un dilini güçlü kılan sebeplerle birlikte, o eserdeki tasavvufi derinliği kendi hikmet pınarından içerken nasıl bir tat aldık?

Fuzuli'yi 'fazıl' rütbesine taşıyan iklimi acaba biz de yaşayabildik mi?

"Bursa'da Zaman" şiirini okurken bir koca tarih/bir dönemin bütün hatıraları süzülerek gözlerimizin önüne geliyor!..

Akif'in şiirlerinde, Çanakkale'nin mahşerine taşınırsınız...

Koskoca İstiklal Mücadelesinin canlı silüetiyle tekrar tarihin o karanlık dönemlerine, ibret fotoğraflarının kareleriyle dönersiniz!..

Şair, içerisinde bulunduğu zamanı en iyi şekilde anlatan deha insandır!

Şair, şiirlerinde kullandığı 'dil' ile belki de bu millete karşı en büyük namus borcunu ödeyen şahsiyettir.

Şiirde güzel Türkçemin zarafeti, inceliği, sadeliği, akıcılığı, duruluğu ve zenginliği göz alıcı bir dekorla/mısraların ahengiyle karşınıza çıkmaktadır!..

Şairin, şiirlerinde dile getirdiği iklimde, bu milletin kendisi vardır!..

Aşk, sevdanın namusu...

Dil, sözün kamusu...

O hâlde, şairin eserinde bir milletin öz tapusu...

Vicdana tesir eden sözde elbet kendimi bulacağım!..

Evet, şairler hikmet dolu sözleriyle bir milletin gönül muallimleri!..

Geçmiş ile gelecek arasında asıl fikrî ve edebî köprüleri kuran Alp Erenlerdir!..

Bütün bu düşüncelerin ışığında, sanatın ve eserin üzerinde kendimizi yoğunlaştırabiliriz...

Şiirde, kural tanımayan anlayışa karşıyım!..

Şiirde, millî terbiyenin dışına taşan ahenksizliğe karşıyım!..

Şiirde, tasvirsiz, hedefsiz, gayesiz, aşksız, ruhsuz ve rağbetsiz anlatıma karşıyım!..

Şiirde ve sanat eserinde, bu milletin deseni, renkleri, motifleri, kimliği, hassasiyetleri mutlaka ama mutlaka olacaktır!..

Şairde, bu milletin dünü ile bugününü birleştiren/kaynaştıran, yoğunlaşarak belli bir sistem üzerine formatlayan zengin birikimin olmasını mutlaka ararım...

Şiir, sadece yalın ifadelerin kalıplara dökülmesi değil:

Şiirde, beşer güzelliğinin bütün halkalarını görmek isterim!..

Şairin samimiyeti ve duruşundaki vakarı, eserine de mutlaka yansiyacaktır.

Şairi güçlü kılan sebeplerin başında ne gelir, ilim muhiti!..

Bir söz vardır; marifet iltifata tabidir!..

Sanata olan saygımız, sadakatimiz, samimiyetimiz ve dürüstlüğümüz edebî muhiti besler!..

****

Şiirin tarifinde neler vardır dersenez;

İrfan derim, hikmet derim, nesillerin ruhu derim, nutku ilahi derim!..

Milyonların yüreğini bir sese, bir soluğa taşıyan kolektif eserim derim!..

Yunus'un dilinde ne vardır?

Bir milletin nazarları mısralara can vererek/hayat vererek şekilden şekle boyanarak dolaşır!..

Şair, yaşadığı asrın aynasını tutar!..

O sebepledir ki şairlerimiz 'gam kervanımızdır.'

Acılar mısraların dilinde öylesine bir çılgına dönüşür ki o çılgılda rüzgârın nağmesini duyarsınız.

Şiirde, içli dünyanızı yaşarsınız!..

Yunus'un dilinde, bir büyük gönül coğrafyası aşk rahlesindedir!..

Ahmet Yesevi'nin, 'Hikmet'inde, bu milletin kutlu yol haritası şekillenir.

Şiir, bir sihirli ülkedir!..

Bütün bilinmezlerin ötesinde, maveradan yankılarını inceden inceye alırsınız.

Dün ozandı, hikmetli ve ibretli sözlerle gönüllerinizin fatihi!..

Bugün iz bırakır, kalplerine nüfuz eder milyonların.

Şiir, güzel söz söyleme sanatıdır!..

O güzelliklerde, yaşamak/boyanmak ve de bezenmektir!..

Şairlerin hikmet dolu yüzlerine bakınız;

Ürperten bir sessizliğe sizi alır götürür.

O büyüleyici sessizlikte, en nadide ilacınız, damak zevkiniz, şiirlerdir.

O sebepledir ki şairlerimiz ince ruhludur, sabrı her dem yudum yudum içmekte/içirmektedir..

Şiirde, yakarış ve yalvarış vardır!..

Dualar ve âminler bir sessiz çılgılık gibidir.

O çılgılığı duyar gibiyim.

O çılgılıkla, asırlar dile gelir.

Şiirin hikmetinde ne vardır?

İnsanı, bir ağaç gibi budar.

Her mısraında törpüler!..

Kabalıkları, bir su misali alır götürür!..

Şair, yufkadır. İnce ruhludur,

Bütün fırtınalar içinde yer ve zaman kaydıyla kasırgaya dönüşebilir.

Şiir ve güzel sanatların ikliminde gönül rahatlığının, alçak gönüllülüğünün insanı ve onu kuşatan eşyayı sevmenin sebepler illetinden hareketle derin bir tefekkürün izleri vardır!..

Şairin dediği gibi "Sanat, meğer her tecelli de Allah'ı aramamış."

Tarih, olayları anlatır.

Şair, nesilden nesile bir büyük iç derinliğin tefekkürüyle bizi mazinin derinliklerine sınımsızca duygularıyla götürür.

Bir Yemen türküsünde, bir Mostar türküsünde 'şiirin ölümsüzlüğü' zamanın kılcal damarlarında dolaşır!..

Bu millet ne Fuzuli'yi ve ondaki zamanı ve ne de Baki'yi ondaki tarih kokan mısraların iç derinliğinden ve ahenginden kendi dünyasını ayıramaz.

Şiirle bir milletin dili, irfanı, edebi, ruhaniyeti ve kimliği bütünleşmiştir.

Şiirde bizim destanımız, bizim türkülerimiz vardır.

Şiirde bilgimiz, yüreğimiz, cesaretimiz, tarihe olan alakamız, çizgilerimiz, renklerimiz, desenlerimiz vardır..

Şiirde, manevi iklimimizin hikmet pınarları gönül çeşmelerinden süzülerek akar durur.

Soğuk Düşlerin Feryadı!

Kar düştü saçlarıma
Ölüm nişanıdır, bu!

Üşüyorum, ta derinden
Ayrılık ânıdır, bu!

Göçmen kuşlar gibiyiz,
Kelebek canıdır, bu!

Kış ve bahar; iki dünya
Gel git devranıdır, bu!

Kâinat zikir hâlinde
Arzın şükranıdır, bu!

Kışı, 'Lahavle' dedirtir,
Kulun hüsranıdır, bu!

Soğuk düşlerin feryadı,
Ruhun hicranıdır, bu!

Özlemimiz baharadır
Canların düğünüdür, bu!

DİLİMİN UCUNDA BİR ŞEY VAR

Bir şey var bugün, sezemediğim bir şey var,
Hava alabildiğine kapandıkça kapanıyor.
Bir avuçluk gökyüzü mavisini,
Besbelli, kiskaniyor.

Batı yakasında sicim sicim bir yağmur,
Elekten elenir gibi ince ince düşüyor...
Ansızın tepeleri tutan gökkuşakları,
Ruhumu okşuyor.

Geceleri ışığımdın
Şimdi sensizim, kör karanlıktayım.
Yıldızlarda tutuklanmış umutlarımın peşi sıra,
Yorgun nehirler gibi akmaktayım.

Kaderime yazılmış yıldızımдын,
Gittin, yapayalnız kaldım.
Gökyüzündeki yıldızlar da birer birer söndüler
Sabahyıldızı gibi ortalıkta tek başıma kaldım.

Dilimin ucunda bir şey var ama anlatamıyorum;
Şimdi sensiz ne hâldeyim bir bilsen sevdiceğim...
Gül dikenlerine bağladım umutlarımı,
Bir gün sabahyıldızı gibi sönüp gideceğim!

Oyhan Hasan BILDIRKİ

ÖZLEMEN SENİ

Seni özlemek bunlar
Ölümün ardında bıraktığın rüya
Ve hissettiğim duygulardan yoksun olmak
Bendeki aya bezenmiş bir kâbus bahçesinde kalmışlığın
korkusu
Oradan elini uzatmışçasına gördüğüm mezar
Aslında mezar işçisi olmak dünya
Küreğin toprağa bulanmasını alkışlayan
Kendi kazdığı kuyuyu yine kendi örten
Ve sende olduğu gibi
Benim kuyumu da örtecek bir işçi
Senin olmayışın kadar masum değil hayat
Karanlık rüzgârların bulanıklığıyla
Saydam bulutların ağıt yakışına nispet
Sanki her haykırışında
Gökyüzünden düşen yıldırım bunlar
Yaşamında hissettiğim seni düşünmek
Ve seni görmenin güzel yanıyla
Ruhuma damgalanmış iki tebessüm
Biri sen biri ben olan
Öyle özlemek ki seni
Keşke demenin hayal kırıklığına uğramış
Yaşamın yedi kat dibine mahkûm edilmiş bir özlem
Sonsuz aşkın son meyvesi gibi her şey
Bütün uğraşlara rağmen
Son rötüşleri atmadan gidişin
Yaşamın gölgesinde olmanın hazımsızlığı
Ve savrulan dünyada huysuz kadın edasıyla
Dolambaçlı yolların sıkı bakışları
Sen vardın ve sen yoktun
İki durumda şekillenmiş bir oyun
Senden istediğim rüyalarda kalman değil
Meleklerin bile uçmak istediği gökyüzü olman
Ama o kadar uzak değil
Oyunu bozmuş olmanın hayal kırıklığı üzerimde
Tekrar başlangıcı olmayan
Zamana dur diyemeyen
Ve zamanı geri alamayan kırıklık
Yüreğin buruk olması bu özlem
Yedi harfe sığabilecek kadar küçük bir sözcük
Özlemek
Gökyüzünün haykırışlarıyla
Ve hayatın utangaçlığıyla
Seni özlemek
Bıraktığın anılarla özlemek seni
Ve kalbimin muhalefet yanıyla yine seni
Özlemek seni

Hamit AŞKIN

Bir vakitler bu ülkede “toprağı bol olsun” bir yazar, bu milletin % 60’ı aptal dediğinde yer yerinden oynamıştı. Bu arada kasıtlı olarak toprağı bol olsun diye söyledim. Eskiler bilir ama şimdikiler bu gibi konulardan bihaberler. Çünkü günümüzün pek çok “akıl adam” geçinenleri dahi “Allah rahmet eylesin” kime, “toprağı bol olsun” kime denir bilmiyor. Toprağı bol olsun, ölen gayrimüslimler için kullanılır ve tabii ki yine Tanrı bilir, bu adı lazım olmayan yazarın Müslüman olarak ölmediği ve Müslüman gibi gömülmediği söylenmişti. Biz de o yüzden toprağı bol olsun, diye anmış olduk.

Bunları bir kenara bırakıp esas konumuza gelelim. Şimdi kendi kendime soruyorum, acaba gerçekten Türk milleti aptal mı, yoksa aptallık derecesinde saf mı?

Tarih boyunca Türk milleti, karşısındakini hep kendisi gibi bildi. Orta Çağda Türkleri anlatan kaynaklarda “Türk daima sözünde duran, hile bilmeyen, aldatmayı sadece savaşta yapan, ancak bu duruma bile üzülen bir millettir” der. Herkesi kendi gibi doğru ve namuslu gören bu asil millet, kazandığı veya yenildiği savaşlardan sonra sulh masasına oturduğunda, her zaman kaybetmiştir. Koltuğunun altına girenlere, aman dileyenlere el kaldırmadı. Ama bunun da cezasını çekti. Çünkü karşısındaki düşman ilk fırsatta onun kuyusunu kazdı. Kuzey Afrika’da, Arabistan’da, Balkanlarda arkasından hançerlendi. Bunları yapanlar yüzlerce yıl koruduğu, kolladığı, yemeyip yedirdiği, giymeyip giydirdiği, kendisi için değil, Tanrı’nın kutsal bir emaneti olarak gördüğü gayr-i Türk tebası idi. Onların uğruna kanını seller gibi akıttı, kemikleri dağlar gibi yığıldı.

Bugün Bizans’ın zulmünden, Fars’ın baskısından, Rus’un işkencesinden, Alman’ın soykırımından kurtardığı insanlar ona düşmanlık ediyor. Yazıklar olsun! Herhâlde merhametten maraz doğar, bu demek. Haydi, gayrimüslim Avrupa, Amerika, Rusya Türk’e düşman, bu anlaşılabilir. Ya Müslü-

man geçinen bazı devletlere ve halklara ne demeli? Türkler olmasaydı, acaba onlardan bugün yeryüzünde bir iz kalabilirdi mi?

Bunlar bilinmeyen şeyler değil? Bu ihanetleri her Türk, tarihî hafızasını biraz zorlarsa hatırlar. Ama o kadar balık hafızalı ve safız ki Filistin çöllerinde Osmanlı askerini üç İngiliz altını için sırtından süngüleyen Filistinliler ve Arapları bugün kardeşimiz diye bağrımıza basıyoruz. Tanrı’nın bir olduğuna inandığım gibi inanıyorum, bu nankörler yarın aynı şartlar oluşsun yine bize ihanet etmek için gözlerini bile kırpmazlar. Batılılar ve İsrail ile bize karşı iş birliğine girerler. Böyle bir durum için ne denebilir, bunu okuyucularımıza bırakıyorum. Saflık mı, aptallık mı?

Türkler, Anadolu’ya geldiğinden beridir, burada yaşayan halklara da sonradan bu topraklara göçen insanlara da çok iyi davrandılar. Onlar hiçbir vakit ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmediler. Zaman mı değişti ne; bugün devlete, millete, bölünmez bütünlüğe, kardeşliğe söven kişiler demok-rasi havarisi geçinirken “milletim, vatanım, bayrağım namusumdur” diyen bir Türk ortaya çıktı mı ırkçı, faşist, bölücü oluyor. Ne günlere kaldık Tanrım!

Türkiye Cumhuriyeti’ni kuranlar ne yazık ki Necip Fazıl’ın dediği gibi “*öz yurdunda garip, öz vatanında parya*” durumuna düşürülmüştür. Zavallı Anadolu Türkü, hâlâ aman kardeşlik bozulmasını, insanlar bir avuç hain yüzünden birbirlerine düşmanlık ve kötülük yapmasını, diye sesini çıkarmıyor. Herkes Türkiye’den ve Türklerden bir şey istiyor: Kimi adını, kimi bayrağını değiştir, diyor. Birilerinin ise gözü topraklarımızda. Ermenisi, Rumu, Kürdü, Arabı, Çerkezi Türklerden daha iyi şartlarda yaşamıyor mu? Memleketin her türlü imkânlarından sonuna kadar yararlanmıyorlar mı? Her mevkiye ve makama çıkmıyorlar mı? Peki, bu yaygara neyin nesi?

Karnını doyurmanın peşine düşmüş zavallı Türkler, hâlâ neler döndüğünü anlayabilmiş değil.

Selahaddin Eyyubi'nin 2 Ekim 1187'de üç büyük din tarafından kutsal sayılan Kudüs'ü fethetmesi Avrupa'da büyük bir yankı uyandırır. Bunun üzerine Papa VIII. Grogorios, Kudüs'e bir haçlı seferi düzenlenmesi için harekete geçerek bir beyanname yayınlar ve yaşlı Alman imparatoru I. Friedrich'ten haçlı ordularının başına geçmesini ister. Bu isteği cesur bir şekilde kabul eden Alman imparator, hazırlıklarını hızlı bir şekilde tamamlayarak 1189 yılında yüz bin kişilik orduyu Almanya'dan yola çıkar.

Kızıl sakalıyla tıpkı bizim meşhur denizcimiz Barbaros Hayrettin Paşa'yı andıran Barbarossa lakaplı imparator, sefere çıkmadan diplomatik temaslar kurarak Kudüs yolunu açmayı planlıyordu. Bu sebeple Anadolu Selçuklunun yaşlı hükümdarı II. Kılıçarslan'a bir mektup yazarak zarar vermek gibi bir niyeti olmadığını, sadece topraklarından geçmek istediğini bildirdi. II. Kılıçarslan ise Alman imparatora olumlu bir cevap vererek topraklarından geçebileceğini bildirdi. Lakin yolda başına buyruk Türkmen beylerinin saldırılarına maruz kalan imparator, II. Kılıçarslan'ın sulhe sadık kalmadığını düşünerek yönünü Konya'ya çevirir. Bir haftalık kuşatma ardından Konya'yı zorlanmadan fetheder. Konya'da daha fazla zaman kaybetmek istemeyen imparator, II. Kılıçarslan'ın sulh çağrısına olumlu cevap vererek haçlı ordusuyla beraber, Konya'dan ayrılarak Anadolu'nun güneyinden yoluna devam eder.

Alman haçlı ordusu Silifke civarına geldiğinde hiç beklenmedik bir şey olur. İmparator I. Friedrich, Göksu ırmağında boğularak ölür. Bu boğulma olayı üzerine çeşitli rivayetler anlatılmaktadır: Bazı tarihçilere göre, ağır zırhı yüzünden batarak boğulmuştur. Bazı tarihçilere göre de sıcağın bunalıp serinlemek için nehre giren imparator, suyun şiddetiyle boğularak ölmüştür. Lakin kesin bir şey var ki o da Göksu nehrinin bu ihtişamlı imparatora mezar olduğudur. Bu olayı Arap tarihçi İbnü'l-Esir,

şöyle yorumlar: *Alman imparatoru yukanmak için nehre girdi ve suyun beline bile varmadığı bir yerde boğuldu. Böylece Allah, Müslümanları onu zulmünden korudu.*

İmparatorun ölümü üzerine yerine kendisiyle aynı adı taşıyan oğlu Friedrich geçer. Lakin genç kralın ömrü de fazla uzun sürmez. Hatay civarında iken yakalandığı bir hastalıktan ölür. Kralın ölümü haçlı ordusunda parçalanmalara neden olur. Bunun ilahi bir işaret olduğunu düşünen askerler ise Venedik aracılığıyla Akdeniz üzerinden Avrupa'nın yolunu tutar.

Başarısızlıkla sonuçlanan II. haçlı seferi, Avrupa'da büyük çalkantılara neden olur. Papa'nın otoritesi ilk kez bu dönemde sorgulanmaya ve tartışılmaya başlar. Bu tartışmalar adeta ilerde yaşanacak olan reform hareketlerinin habercisi niteliğindedir.

Almanya'nın Ankara büyükelçisi ve Akdeniz Türk-Alman İş Adamları Derneği'nin girişimleri üzerine Mersin'in Silifke İlçesine I. Friedrich'in bir heykeli dikilir. Lakin heykel, yerinde uzun süre kalmaz ve halktan gelen tepkiler üzerine Silifke Belediye Başkanı Bayram Ali Öngel tarafından kaldırılır.

DAĞLARA ŞİİR YAZAR OLDUM

Ey yâr gözlerin dağları da vurmuş
Sen bakınca bu dağlar Arafat
Yollarım seni beklemeye durmuş
Sen bakınca tüm yollar bana Sırat
Gözlerinden bela düşmüş dağlara
Ben yüklenmişim dağların yükünü
Ve aşkını asırlara çağlara
Ben yazmışım taşıyacak türkünü
Bu dağlara da şiir yazar oldum
Yamacına gözlerin değdi diye
Bu dağları delegecek kadar oldum
O gözlerin başımı eğdi diye

İsmail ÇOLAK

ÖZ

Bu makalede, 15–16. yüzyıllarda Manisa’da yaşamış, Bektaşî tasavvuf ekolü temsilcisi olarak hoşgörü ve sevgiyi yeşerten Aynî Ali Baba’dan bahsedilecektir. Aynî Ali Baba’ya ait bilgilere yer verilecek ve onun felsefesinin Manisa’daki yansımalarına da dikkat çekilecektir.

Aynî Ali, İslam tasavvufunun Manisa manevî ikliminde, kendine düşeni Bektaşî hoşgörüsüyle işleyerek Manisa’da önemli bir yer edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Aynî Ali, tasavvuf, tarikat, Mevlevî, Bektaşî, Manisa.*

ABSTRACT

In this article, 15-16. Manisa centuries lived, as the representative of the Bektashi Sufi school of tolerance and love of the Father kind referred to Ali. The same information about Ali Baba and his philosophy drawn attention to the implications of Manisa

The kind of Ali, the spiritual climate of Maniçur Islamic mysticism; Bektashi tolerance by manipulating its part, Manisa has acquired an important place.

Keywords: *The same Ali, Mysticism, sect, Mevlevî, Bektashi, Manisa.*

1. Giriş

Aynî Ali Baba, Manisa’da hoşgörü ve sevgi düsturunun yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu yüzden devrin padişahı II’nci Beyazıt’ın ilgisine ve vakıf desteğine mazhar olabilmıştır.

Farklı fitrata müntesip müritleri eğitme gereği, Mevlevî ekolü ile uyum içinde olmalarını sağlamıştır. Bu hoşgörü, durgun zamanlarda halkın bir arada yaşama azmini beslemiş, savaş zamanlarında ise topluma dışa karşı güç birliği oluşturabilme yeteneği kazandırmıştır. O kadar ki Cumhuriyet devrinde Maturidi¹ (T.C. Kültür Bakanlığı: 158.) ekol, bir köşesine pozitivist Aynî Ali Baba felsefesini ya da Bektaşîliği (Güner, 1986: 69–80), diğer köşesine de nakli Müslümanlığı irşad eden Mevlevî düsturunu koyarak her ikisinden de kontrollü olarak yararlan-
1 Elmalılı Hamdi Yazır, Diyanet İşleri Başkanlığı ile (Atatürk’ün kaleme aldığı) 7 maddelik protokol gereği Maturidi istikamette Kur’an tefsiri yapmıştır.

mayı hedeflemiştir.

Tarikatlar sayesinde, İslam ile şereflenen Türkler, kavmiyetçiliği daha ilk zamanlarda bırakmışlardır. Böylece Türk milleti tanımı içerisine, İslam dinini de yerleştirmişlerdir.

2. Aynî Ali (15–16.yy)

“Aynî Ali” lafzı “Hz. Ali’nin Aynısı, Hz. Ali gibi” anlamına kullanılmıştır. Hem resmî kayıtlarda hem de halk ağzında bu isimle anılması, onun Bektaşî şeyhi olduğunu çağrıştırmaktadır (Gediz Dergisi, 1945, C 8, S 84, s. 3-5). Nesebi ve doğum yeri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulamadığımız Aynî Ali², Fatih Sultan Mehmet ve II. Beyazıt döneminde (Emecen, 1989: s. 105) Manisa’da yaşamış, manen çaba sarf etmiş önemli bir Bektaşî şeyhidir (Gediz Dergisi, 1945, C 8, S 84, s. 3). Aynî Ali insan ilişkilerinde doğruluk, dürüstlük ve ahlak üzerinde durmuş ve tasavvuf üzerine irşat etmiştir.

Öte yandan “Müezzinzade Aynî Ali” ile “Aynî Ali” halk tarafından çoğu kez aynı kişi sanılarak tanıtılmaktadır³. Uluçay’a göre “Osmanlı sicillerinde; Aynî Ali, Aynî Ali Sultan, Aynî Ali Baba adlarıyla adı geçen bu şahsiyet hakkında detaylı bir biyografi bulunmamaktadır. “Osmanlı Müellifleri” adlı eserinde Mehmet Tabir Efendi’nin bahsettiği defterdar Aynî Ali Efendi’den ⁴ söz edilmektedir (Tahir, 1915: s. 252).

Ayrıca bazı eski kayıtlarda Aynî Ali Mahallesi yerine; Akşemseddin, Akşemseddin Cami, Akşemseddin Mahallesi geçebilmektedir.⁵

“Yalnız Aynî Ali isminin delaleti ile yapılan araştırmalarda bu namda Manisalı zâtın hicri onuncu asır

2 Türbe girişindeki kitabede “Kutbu’l- Vasilin Eş-şeyh Hacı Aynî Ali hazretleri” yazmaktadır.

3 Müezzinzade Aynî Ali XVII’nci yüzyılda yaşamış dönemin Tapu Kadastro Genel Müdürüdür (Defteri Hakani Emîni). Muhasebe Kaleminde Denetçi (Sayıştay Denetçisi), Divan Katibi (Danıştay Üyesi) ve Süvari Mukabelecisi gibi önemli görevlerde bulunmuştur.

4 17’nci yüzyılda yaşamış olmasından dolayı Aynî Ali ile karıştırılmamalıdır.

5 Bunun da Meşhur “Akşemseddin” ile karıştırılmaması gerekmektedir. Yine Hicri 898’de vefat eden Marmaralı Şeyh Seyyid Ahmed Şemseddin Halveti tarikatına müntesip olup kendi tekkesine gömülmüştür. Mezar taşında yazı yoktur.

nibayetinde ve on birinci asır başlarında yaşadığı tespit edilmiştir” (Uluçay, Gökçen, 1939: s. 113). Burada kastedilen kişi, Ayni Ali'dir.

“Mubasibini Osmanîye'den mütefekkir ve sabibi meslek bir zat olup bazı karaine göre Manisalı olduğu anlaşıyor” sözüyle kastedilen Ayni Ali ise mali konularda tefekkür etmiş, yüksek mevkilerde ve mühim vazifelerde bulunmuş, saygı gören XVII'nci yüzyılda yaşamış olan başka bir şahıstır⁶. Birbirleriyle karıştırılmamalıdır.

“Ayni Ali tekkesindeki ayet ve hadis yazılı taşların yere döşendiğine dair” bir yazı kaleme almıştır⁷. Anlaşıyor ki “Ayni Ali'ye ait günümüze ulaşan ilk çalışmalar, M. Çağatay Uluçay tarafından (Gediz Dergisi, 1945, C 8, S 84, s. 3–5) kaleme alınmıştır” (Gökçen, 1946: s. 43).

Ayni Ali ile ilgili şöyle bir kerametden söz edilmektedir:

“Ayni Ali hazretlerini her gün ziyaret eden bir kadın, bir gün kendisine gelerek oğlunun Rus savaşına gittiğini ve kendisinden haber alamadığını belirterek kendisinden yardım istemiştir. Ayni Ali ellerini açarak duvarda oğlunun esir olduğunu ve taş ocağında ayağında pranga olduğu hâlde çalıştırıldığı görüntüsünü göstermiş, bunun üzerine kadın sen onu bana gösterebildikten sonra kendisini getirebilirsin de diyerek yalvarmaya başlamıştır. Bir gün sonra oğlu ayağında prangayla evin kapısını çalmış olup hâlibazırda Türbenin kapısı üzerindeki pranga demiri askerin ayağından çıkartılan demirdir.”

3. Ayni Ali Mahallesi

1577'de Manisa'da yeni oluşan 40'a yakın mahalle arasında⁸ (Emecen, 2006: s. 168) Amalar⁹ (Yurdoğlu, 1994: s. 104), Bölücek, Çıracılar, “Eyne Ali”, Gürhane Kasımpaşa, Sakalar, Zindan, Cemaat-i Yahudiye Mahalleleri vardır. Bazı kayıtlarda Eyne Ali adı “İneali” şeklinde de geçmekte-

6 Bk. 5. dipnot.

7 Hicri 1088-Miladi 1678'de tekke vakfının mütevellisi, Şeyh Has-san Efendi'nin ayet ve hadislerin yazılı olduğu taşları izinsiz olarak kadimi vaz'ından kaldırıp yere döşetmesi ile ilgili bir yazımadan söz edilmektedir.

8 Evliya Çelebi bu sayıyı 1671'de “60” olarak veremekteyse de, Emecen 1676 tarihli sicillerde bu rakamı “54” olarak vermektedir.

9 Burası Yahudi gettosuna benzer bir konumdaydı.

dir (Gökçen, 1946: s. 43).

İşte Eyne Ali Mahallesi, Eyne Ali Baba Tekkesi¹⁰ etrafındaki yapılaşma ile meydana gelmiştir.

“Şehir dışındaki küçük bir tekke etrafında başlayan yapılaşma sonucu yeni bir mahalle oluşmuş, bu mahalleye o zamanlar “Eyne Ali Mahallesi” adı verilmiş, şimdi ise “Ayni Ali Mahallesi” denmektedir. Buradaki tekke, zamanla ilave ve tadilatlarla ve minare eklenerek cami şekline getirilmiştir. Eyne Ali Baba Türbesi, bu caminin tam karşısındadır.”

4. Ayni Ali Camii

Cami, başlangıçta 15. yüzyılda mescit olarak yapılmış olup, 17. yüzyılda geliştirilip minare ilave edilince bugünkü hâlini almıştır. Günümüzde, Karaköy'den Manisa Otobüs Terminaline giden cadde üzerinde bulunmaktadır. Ayni Ali Camii ve Türbesi geçirdiği onarımlarla devrinin özelliklerinin kaybetmiş, kapalı bir şehir planlaması sonucu çevresindeki yüksek yapılarla görünümünü kaybetmiştir (Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, 1992: s. 51).

Camiinin avlu kapısı hemen sokağa açılmaktadır. Kapının batısında bir çeşme, doğusunda ise bahçe içerisinde birkaç kabir bulunmaktadır. 1939 tarihli Çağatay Uluçay ve İbrahim Gökçen'in birlikte kaleme aldıkları *Manisa Tarihi*, adlı kitapta Ayni Ali Camii'nin o yıllara ait şu detaylarına yer verilmektedir:

“Camiin sayfiyesi, sonradan yapılmış bir camekânla bahçeden ayrılmıştır. Sayfiyenin çatısı taş sütun ve basit kemerlere istinat ettirilmiştir. Sayfiye zemini kısmen büyük taşlar ve kısmen kare biçiminde tuğlalarla döşelidir. Cümle kapısının iki tarafında mibraplar bulunuyor. Kemerli ve taştan yapılmış kapıdan içeri girince, ağaç mahfelin içinden geçilir. Mibrabı basit ve eski bir esere benzemektedir. Minber taştandır. Duvarlarda oyma ve geniş sivri kemerler içinde gene Türk tarzı kemerli pencereler bulunmaktadır. Metin kubbesi basit tezyinatlıdır. Camiinin banisine ait kayıt ve kitabe görülmediği gibi vakefiyesi de meydanda yoktur” (Uluçay, Gökçen, 1939: s. 112–113).

10 Evliya Çelebi seyahatnamesinde “Ayni Ali Medresesi evke Bektaşî Tekkesi imiş” demektedir.

5. Ayni Ali Zaviyesi/Tekkesi

Kadim dönemde zaviyenin yani tekkenin kabristan ile cami arasında bulunduğu sanılmaktadır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde “*Ayni Ali Medresesi evvelce Bektaşî Tekkesi imiş*” denmektedir (Çelebi, 1938: C 4). Çelebi, türbe bitişiğindeki Bektaşilere mahsus (sonradan yıkılan) bu tekkeyi, Hicri 1081-Miladi 1671’de görmüş ve yazmıştır. Günümüzde izleri yoktur.

Vakfı bulunmayan zaviyeye II. Beyazıt tarafından *Sarubanoğlu’nun vakf-ı ammi olan bir çiftlik yer tahsis* edilmiştir (Emecen, 1989: s. 105). II. Beyazıt döneminde, ilim ve manevi alanlarda devletin önemli teşvik ve destekleri zaviyelerin bilim alanında hız kazandığı bilinmektedir (Hammer, 2011: s. 42–431). Evkaf defterlerine göre zaviyeler ve vakıf gelir kaynakları cetvelinde Şeyh/Derviş Ahmet sorumluluğunda bulunan Eyne Ali Baba zaviyesinin gelir iradında; Asiyab, 4 kıta bağ, 30 dönüm zemin, 1 çiftlik kaydedilmiş görülmektedir (Emecen, 1989: s. 106).

6. Ayni Ali Külliyesi/Medresesi

Hâlihazırda türbenin bulunduğu yerde külliye bulunmakta olup burada imarethane, kurban kesim yeri, kuyu, mezarlık ve cami yer almaktadır. Günümüzde izlerine rastlanmamaktadır. Bu gün yalnızca türbe, camii, camii içinde mezarlık ve çeşme bulunmaktadır.

7. Ayni Ali Mescidi

Cami, başlangıçta 15. yüzyılda mescit olarak yapılmış olup 16. yüzyılda adı “Küçük Emir” diye geçmektedir. Ancak miladi 1616’da mahalle halkı, mahallenin kalabalıklaştığını ileri sürerek mescidin camiye tahvil edilmesini sağlamıştır. Böylece mescit, Seyyid Şemseddin tarafından geliştirilip minare ilave edilerek camiye çevrilmiştir (Gökçen, 1946: s. 43).

1531, 1575 tarihli mescit gelir ve banilerinin gösterildiği vesikalarda “Eyne Ali Baba” adıyla hâsıla olarak senelik 80 hâsil irad ile mescid olarak geçmektedir (Emecen, 1989: s. 89).

8. Ayni Ali Çeşmesi¹¹

Camii çıkışında, kapının solunda bulunan çeşme için Uluçay ve Gökçen 1939 yılında şu saptamalarda bulunmuşlardır:

“*Camiin avlu kapısı caddeye açılıyor, kapının solunda büyük bir çeşme vardır. Çeşmenin üstünde yeşil boyalı ve güzel girift süslüs karması ile yazılmış bir kitabe bulunuyor. Bu kitabede Süleyman Paşa adı geçmekte ve çeşmenin tarihini tespit eden 1124 rakamı bulunmaktadır*”¹².

Süleyman Paşa tarafından yaptırılan çeşme kitabesinde şöyle yazmaktaydı (Gökçen, 1946: s. 44):

“*Asaf-ı valahimem yani Süleyman paşa
Nam-ı samisine tesrib olacak bu du liva
Sarfedüp malini hayr-ü hasenata daim
Fikr-ü endişesidir ecr-i azim subhu mesa
İşte bu çeşmeyi bu mevzîe tasnim ederek
Yaptı kevser gibi hem abımı etti icra
Ömrü ikbal ile lutf-u kerimi daim ola
Eyleye cümle hatadan anı memun Mevla
Yazdı bu kâtip Divanı anın tarihin
Pek latif oldu lakîn biri zâiddir amma
Dediler ehl-i mahalle bizî etdi seyrap
Bu güzel çeşme-i rana-yı Süleyman Paşa*”

Ancak 1032 tarihli bir vesika, Süleyman Paşa’dan önce Muslı adında bir baniden bahsetmektedir (Gökçen, 1946: s. 47).

Tapu kayıtlarında Ayni Ali Çeşmesi Kuyualan Mahallesi, Ayni Ali Sokak adresinde “Yeşil Alan” olarak geçmektedir (Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, 1992: s. 110).

Çeşmenin yapım tarihi olarak bahsedilen kitabelerdeki farklı tarihlerin, değişik zamanlarda yapılan onarım tarihlerini gösterebileceği değerlendirilmektedir.

11 Bir ara “Süleyman Paşa Çeşmesi” olarak da anılmıştır. Süleyman Paşa ile ilgili Ayni Ali Cami içerisinde İbrahim Gökçen’in kaynak gösterildiği bir tanıtım yazısı vardır.

12 Bu çeşmedeki bahsedilen kitabe, Molla Şaban Mescidi duvarına bitişik olan çeşme kitabesinin aynısı olduğu bahsedilmekteyse de bu caminin aslı yol yapımı için yıkılmış olup şimdiki cami ile sadece isim benzerliği vardır. Çeşmenin yapım tarihi ile ilgili olarak çeşitli kaynaklarda değişik tarihlere rastlanmaktadır.

9. Ayni Ali Mezarlığı

Cami içinde ve dışında olmak üzere iki farklı yerdeki kabirler kastedilmektedir.

Cami içindeki kabirler için Uluçay ve Gökçen'in 1939 yılındaki yazılarında

“Camiin doğusunda ve bahçe içerisinde birkaç kabir bulunmaktadır. Bunlardan bir kadına ait mezar taşında okunan 1147 tarihi, mezarlığın eskiliğine delildir. Gene camiin güneyinde ve bahçede diğer büyük bir kabir bulunmaktadır. Mevlevi külahını andıran yeşil sarıklı ve kavuklu taşları yazısızdır. Burada gömülü zaten Ayni Ali Türbesindekilerle alakalı olduğu rivayet edilmektedir” denmektedir (Uluçay, Gökçen, 1939: s. 112).

1970'li yıllara kadar cami dışındaki bölge, mezarlık olarak kullanılmakta idi¹³. Türbe, önceleri bu mezarlığın ortasında bulunmaktaydı.

10. Ayni Ali Türbesi (15'nci yy.)

Türbe, yapı üslubuna bakılırsa Osmanlı döneminde şehzade türbelerine benzer şekilde 15. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olmalıdır.

“Ayni Ali Türbesi'ne camiin karşısında bulunan kadim kemerli bir kapıdan girilir. Türbe geniş bir kabristanın ortasındadır. Bu mezarlıkta yer yer kalın sütunlar mezar taşı olarak kullanılmıştır. Muhtelif tipte çok eski mezar taşları vardır. Türbe'nin kapısı mermer sahanlığa açılır. Bu sahanlığın üstü küçük bir kubbe ile örtülüdür. Türbe altı köşelidir. Duvarlar, büyük kesme taşlardan ve yekdiğerine gayet muntazam sıralanarak mükemmel şekilde yapılmıştır. Türbe'nin hemen yakınında bir yıkıntı bulunuyor. Burası, vaktiyle hayır için lokma dökülmeğe mahsus mutfakmış” (Uluçay, Gökçen, 1939: s. 112–113).

Günümüzde bu mutfak ve kabristan bulunmamaktadır. Ancak hayır için lokma dökme-dağıtma âdeti devam etmektedir.

Bu gün bakıldığında düzgün kesme taş duvarlardan yapılmış türbenin önünde çatılı, yuvarlak kemerli küçük bir giriş vardır. İçeride sandukanın bulunduğu bölüm sekizgen planlı olup üzeri kubbe ile örtülüdür. Giriş dışında üç kenarda dikdörtgen

13 Şimdi burada Ayni Ali Çay Kırathanesi bulunmaktadır.

söveli, yuvarlak kemerler içerisine alınmış pencereler bulunmaktadır. Bunların üzerine de birer küçük alçı pencere yerleştirilmiştir.

Türbenin tapu kaydı Akgün Mahallesi, Tefkiye Sokak, 20M 4a.2, 1653 ada, 1 parsel şeklindedir (Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, 1992: s. 67).

Günümüzde ziyaretçiler (yanlarında burayı bilen biri olmazsa), sandukanın kuzey yanındaki küçük pencereden, kabir içerisine kafalarını sokarak içeride hiç kaybolmayan nefis kokuyu teneffüs etmeyi bilemeyebilirler.

Ayni Ali Türbesi etrafında dua eden her yaştan kadınlar ve erkekler, el işi ürünlerini satan ev kadınları ve lokma dağıtanların görüntüsü kadim döneme ilişkin bir fikir vermektedir.

11. Ayni Ali Vakıfları

II. Beyazıt döneminde Ayni Ali Tekkesine gelir getiren bazı yerler vakfedilmiştir. Örneğin Bahırlı Köyü'ndeki Nusret Çiftliği'nin beratında bu husus yazılıdır (Gediz Dergisi, 1945: C 8, S 84, s. 3).

Ayrıca Nif Çayı üzerinde bir değirmen, 4 kıt'a bağ, Horozköy'de 30 dönüm bağ ve yine bir değirmen II. Beyazıt tarafından tekkeye vakfedilmiştir (Gediz Dergisi, 1945, C 8, S 84, s. 4). O dönemde bölgede müritler tarafından zanaatkârlık, ziraat ve çiftçilik yapılmakta idi.

12. Ayni Ali Kırathanesi

Ayni Ali Kırathanesi işletmecisi Levent İşanlarlar, kendisiyle yapılan görüşmede *“Babamdan devraldığımız bu mekânda, Ayni Ali düsturuna uygun bir şekilde hizmet vermeyi prensip edindik. Bizim için maddiyattan önce bu ortamın güzelliğinin dostlarla paylaşılması esastır. Mekânın bulunduğu arazinin bir kısmında zaten pay sahibiydik. Bu hizmeti gelecek nesillerle de devam ettirmeyi arzuluyoruz”* demiştir.

8. Sonuç

15 ve 16. yüzyıllar arasında yaşayan Manisa'nın manevi önderlerinden Ayni Ali, hayatı boyunca Manisa'da kardeşlik bağlarının oluşumuna öncülük etmiş, manevi hayatın yerleşmesine ve sürdürülmesine yönelik tasavvufi görevlerini yerine getirmiştir. Ayni Ali tekkesi, camisi, çeşmesi ve medresesi ile Manisa şehrine manevi hava sunan bir merkez

SEVİN ÇANAKKALE

konumunda olmuştur. Aynı Ali'nin hoşgörüsü, sevgi ve üstün ahlak öğretilerini düstur edinmesi, onu farklılaştırmış ve Manisa'ya anlam katmıştır. Aynı Ali, Manisa'yı besleyen manevi kaynaklardan biri olmuştur.

KAYNAKLAR

- AKŞİT, Oktay (1983); *Manisa Tarihi (Başlangıçtan M.S. 395 Yılına Kadar)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- AKSAKAL, Bedriye, (1986); *Anlarda Manisa*, Manisa Turizm Derneği Yayını, Şafak Basım ve Yayın Tic. Ltd. Şti., Manisa.
- EMECEN, M. Feridun, (1989); *XVI. Asırda Manisa Kazası*, TTK Basımevi, Manisa.
- EMECEN, M. Feridun (2006); *Tarihin İçinde Manisa*, HİRAŞ Basım, Manisa.
- EVLİYA, Efendi, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi* (1938), Devlet Basımevi, İstanbul.
- GÖKÇEN, İbrahim (1946); *Manisa Tarihinde VAKIFLAR ve HAYIRLAR (Hicri 954–1060)*, Marifet Basımevi, İstanbul.
- GÜNER, Ahmet (1986); *Tarikatlar, Mülliyet Tesisleri*, İstanbul.
- HAMMER, J., Von, (2011); *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Kumsaati Yayınları, İstanbul.
- IRMAK, Kemal (1937); *Manisa Vilayeti Tarihi*, Tecelli Basımevi, İstanbul.
- KOZAN, Ali, ÇAKIRBAŞ, Ali (2013); "Bir Osmanlı Aydını Bursalı Mehmed Tahir Bey'in Menâkıb-ı Harb Risalesi", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, İstanbul.
- KÖKLÜ, Nusret, (1967); *Dünkü Manisa'dan Resimler*, Atılgın Matbaası, Ankara.
- KÖKLÜ, Nusret, (1998); *Manisa İsgalden Kurtuluşu*, Akademi Kitabevi, İzmir.
- Kültür Bakanlığı (2011); *Maturidinin Düşünce Dünyası*, Kültür Bakanlığı Basımevi, Ankara.
- Manisa Belediyesi Kültür Yayınları (1992); *Manisa'nın Kültür ve Tabiat Varlıkları, (Manisa Merkezdeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Paneli 28 Nisan 1992)*, Emek Basımevi, Manisa.
- ULUÇAY, M. Çağatay, GÖKÇEN, İbrahim (1939); *Manisa Tarihi*, Resimli Ay Şirketi, T.L. Şirketi, İstanbul.
- ULUÇAY, M. Çağatay, (1940); "1940'ta Saruhan Oğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar" (773. H–1220. H.), Manisa Halkevi Yay., S 6, Resimli Ay Matbaası, T.L. Şirketi, İstanbul.
- ULUÇAY, M. Çağatay (1945); "Aynı Ali Kimdir", *Gediz Dergisi* C 8, S 84, Gediz Basımevi, Manisa.
- TAHİR, Mehmet (1915); *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınevi, İstanbul.
- YURDOĞLU, Zekeriya (1994); *Manisa Tarihi (Kuruluşundan Cumhuriyete Kadar)*, Manisa Barosu Kültür Yayınları, Manisa.

Sordum o demleri, dedim ki: "Anlat."
Anlattı ecdâdım: "Dinle be evlât;

O gün bir başkaydı denizin rengi
Mevci, uğultusu, sesi, âhengi.
O gün bir başkaydı toprağı, sengi
Çanakkale'deydi İslâm'ın cengi.

İmân karşısında düşman kahroldu
Haçlıya mezarlık Seddülbahr oldu.

O gün bir başkaydı, elde top, tüfek
Ne yiyecek vardı, ne de giyecek.
Dediler: "Sağ olsun vatanımız tek,
Borçluyuz uğrunda bir can verecek."

İmân karşısında düşman kahroldu
Haçlıya mezarlık Seddülbahr oldu.

O gün bir başkaydı vuran sâhile
Dalgalarla gelen nâ-mahrem ele
Geçit verilmedi, şükür şu hâle;
Gün senindir, sevin ey Çanakkale!

İmân karşısında düşman kahroldu
Haçlıya mezarlık Seddülbahr oldu.

O gün bir başkaydı, mâzisi yakın
Şu mahv u perişân düşmana bakın!
Şehitleri asla incitme sakın;
Sevin Çanakkale, sevinmek hakkın!

İmân karşısında düşman kahroldu
Haçlıya mezarlık Seddülbahr oldu.

Önder ÇAĞIRAN

“*Ya eyyühellezîne âmenû, âminû...*” (4, Nisa 136) “*Ey iman edenler, yeniden iman ediniz!*” mealinde bir ayet-i kerime var. Bundan mühlhem olsa gerek, Hz. Mevlânâ da “*Müslümanların yeniden Müslüman olmaya ihtiyacı var!*” diyor. Asrımız âlimi de “*Taklitten tabkâke geçmeli.*” şeklinde bir ifade kullanıyor. “Nasıl”ı bilmek yetmez. “Niçin”e de yol bulmalı demek istiyor.

Bütün bunlar, bir bakıma Haşir suresinin 2. ayetinde de veciz ifadesini buluyor: “*Fa’tebirû ya ulî’l-’ebsâr.* (Meal: Yani ey akıl sahipleri zâhirden / dıştan, bâtına / içe geçiniz.) Görünende, görünmeyeni görünüz. Dıştan içi seziniz. Kabukta takılmayıp, çekirdeğe yöneliniz. Öze yol bulunuz. İşin arkasını keşfediniz. Kısaca söylemek gerekirse, can gözünüzü açınız. Onunla görmeye çalışınız. İşte asıl basiretlilik budur.” (Muhsin Bozkurt, Orta Doğu, 5 Ekim 1996, s. 2)

Şüphesiz herkes Hakk’ı bilip Hak konuşmak; Hakk’ı bilip, Hak yolda olmak ister. Evet, ama sadece Hakk’ı bilmek yetmez! Hak yolda olmak da lâzım. Yani dava Hak olunca, usul ve metot da Hak olmalı. Çünkü hem haklı, hem Hak yolda; hem doğru hem doğru yolda olmalı.

Zira Hak bir dava, batıl ve yanlış metotlarla geçici olarak söndüğü gibi; batıl bir dava da hak, doğru ve yerinde bir metotla geçici olarak parlar.

Unutmayalım ki ancak doğru bilgi, doğru eylemi gerçekleştirir. Doğru bilgi edinip doğru yolda olmak ve doğruda daim kalmak, o kadar kolay değil. Öyle olsaydı, günde beş defa “*Ya Rabbi bizi doğru yola ilet ve doğruda daim kıl!*” mealindeki “*ihdinassıratâle müstakîm*” ayet-i kerimesiyle yapılması istenen bir dua ve çağrıyla Allah’ın yardımına muhtaç olunmazdı.

“Sokrates (bile) ‘Doğruyu bilen, doğru davranır.’ diyor. Doğru bilginin doğru eylemi gerçekleştireceğine inanıyordu. Ve yalnızca doğru davranan kişi ‘Doğru kişi’ olabilirdi. Kişiler bilmedikleri için kötüdürler, bilseler kötü olmazlar. Aklimızın iyiye ermesi bir bilgi işidir. Bunun için bilgimizi artırmak çok önemlidir. Dolayısıyla neyin doğru olduğunu bilen insan doğru davranmak zorundadır.” (Jostein

Gaarder, Sofi’nin Dünyası, çev. Gülay Kutal, 32. Basım, İstanbul, 1998, s. 82)

Fakat doğru olmak, doğruyu bilmek kadar kolay değil. Çok büyük cehd ü gayret ister. Ve bu iş “Büyük Cihad”a girer. Yani nefisle, çok çetin bir mücadeleyi gerektirir.

Bunun içindir ki “Emr olunduğun gibi dosdoğru ol!” mealindeki ayet-i kerime karşısında Hz. Peygamber adeta sarsılmış, düşündürücü etkilenişini “Bu ayet beni ihtiyarlattı!” diyerek dosdoğru olmanın güçlüğüne, büyük bir çaba sarf etmek gerektirdiğini, çok anlamlı surette beyan etmiştir.

Yine bu ayet-i celileden mühlhem olsa gerek Hz. Mevlânâ da “Olduğun gibi görün, görüldüğün gibi ol!” demiştir. Asrın allâmesi de yine aynı doğrultuda “En büyük hile, hilesizliktir!” diyerek bütün zamanları kucaklayan, kıyamete kadar da geçerli olacak olan, cihan-bahâ Kur’ani prensibi veciz şekilde belirtmiştir. Üstelik bu ilkeyi “Gerektiğinde doğru konuş, sakıncalı ise sus fakat yalana asla izin yok!” altın düsturuyla taçlandırmıştır.

Demek ki İslâm’da gaye için her şey meşru ve mübah değil. Çünkü “Kem âletle kemâlât olmaz.” Öyle ise sosyal hayatta gerek vatandaşın vatandaşla, gerekse vatandaşın devlet, hükümet ve güvenlik güçleriyle olan ilişkilerinde hâl ve tavır, kanun çerçevesinde cereyan etmeli, taşkınlıklara meydan vermemeli.

Vatandaş resmiyet karşısında, hak bildiği dava uğrunda, bukalemun gibi renkten renge, kılıktan kılığa girerek; güvenilmez, silik bir şahsiyet görünümüne bürünerek; inandığı elmas hükmündeki değerleri cam hükmüne düşürmemeli. Çünkü büyük davalar, biçare ellerde perişan olur.

Şu veya bu sebeple başımıza gelecekleri vaka-riyle, ağırbaşlılıkla karşılama-şını bilmeli, resmî görevlilerle sürtüşmeye girmemeli. Sabır, niyaz ve tam bir teslimiyetle “Tevekkeltü a’le’l-lah.” diyerek Allah’a sığınmalı. Ve bilmeli ki:

“*Hak şerleri hayr eyler*

Zannetme ki gayr eyler

Ârif ânı seyr eyler

*Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.”*

Hem zaten, her şey olacağına varıp onun dediği olacaksa ne gam? Hz. Mevlânâ'nın dediği gibi: “İmanın kemali her şeyi Allah'tan bilmektir.”

Evet, resmî görevlilerin isteklerine harfiyen uymalı. Onları güç durumda bırakacak davranışlardan uzak kalmalı. Hele polisin ve jandarmanın aldıkları emri yerine getirmemelerini temenni etmek ve hatta onları görevsizliğe davet gibi, fahiş bir hataya zinhar düşmemeli.

Polisin ve askerinin aldığı emir -farzımuhal- yanlış olsa bile bu emri yerine getirmemekten doğacak zarar ve tehlike, emri yerine getirmekten doğacak zarardan ve tehlikeden kat be kat fazla olur. -Allah göstermesin- vatanın sukutuna bile sebebiyet verebilir.

Şayet varsa yanlışları, sokaklarda değil meşru zeminlerde -hukuk çerçevesinde kalarak- düzelttirme yoluna gitmeli. Çünkü sokağın galibi dış güçlerdir. Cezayir'de, Afganistan'da asıl galip Fransa, Rusya olduğu gibi sokağa dökülen Türkiye'nin de galibi dış güçler olur.

Memleketi kaosa, fitneye ve karışıklığa sürükleyecek hareket tarzlarından daima uzak durmanın başta gelen bir vatandaşlık görevi olduğu asla unutulmamalı. Nitekim Hz. Peygamber'in “Fitne uykudadır. Uyandıranı lanet olsun!” mealindeki uyarıyı herkes bilir. Dikkat edilirse Hz. Peygamber “Fitne çıkarana” demiyor “Fitneyi uyandıranı” diyor. Bundan anlaşılıyor ki Müslüman bilerek, isteyerek ve kasten fitne, karışıklık çıkarmaz. Fakat istemeyerek, farkında olmayarak, fitnenin uyanmasına alet olabilir.

Demek ki samimi olmak yetmez. Basiret de lazım. Bu ise, işin sonunu düşünerek yapılacak hareketi tercih ve iç dış düşmanlara fırsat vermeyecek müspet hareketi seçme keyfiyetidir.

Çünkü “Dinde hassas fakat muhakeme-i akli-yede noksan kişiler”in vereceği zararı, akıllı düşman veremez. Özellikle yedi düvelin “Take off” noktasındaki Türkiye'nin önünü kesmek, bölmek ve yönetmek için “insan hakları, demokratikleşme, siyasi açılım ve siyasi çözüm” kisveleri ve yaftaları altında, bin bir hileye ve desiseye başvurduğu şu

hengâmda dâhili ihtilafları bir kenara bırakarak, haricî düşmanlar karşısında milletçe bir ve bütün olarak el ele verip kenetlenmenin tam zamanıdır.

Velhasıl, vatandaşa yol da lazım, yordam da. Çünkü:

*“Girmeden tefrika bir millete, düşmen giremez.
Toplu vurdukaça yürekler, onu top sindiremez.”*

❦

YÜRÜDÜ DÖNMEDE

Bizden öncekiler rıyasız aşkla
Bağlanıp azimle çıktı dönmedi
Seher vakti güle yakın bir şevkle
Yüreğini gamla yaktı dönmedi

Yürümek şereftir en zora karşı
Yılma diren yürü sen zora karşı
Açıp yüreğini bir yâre karşı
Sadık kanı yaşı döktü dönmedi

Dönmedi yürüdü yollar ıradı
Yıldı yoldaşları fırsat aradı
Onun maksud idi tek bir muradı
Gidenler gönlünü yıktı dönmedi

Yıkılan gönülde ümit yeşerdi
Dünya yalan kendisi bir beşerdi
Varsa kaderinde yolda düşerdi
Ne düşündü ne gam çekti dönmedi

Düşersen kalk o dost seni yürütür
Toprakta bekletir belki çürütür
Belki sevdasıyla yakar eritir
Âşık aşk arkında aktı dönmedi

Hasan ULUSOY

Sevgili Barış Manço, bir başka deyişle Barış Abi aramızdan ayrılalı tam 15 yıl oldu. Zaman akıp gidiyor. 7'den 70'e kadar tüm insanların biricik sevgilisi idi. 2 Şubat 1999'da evinde geçirdiği bir kalp krizi sonucunda aramızdan göçüp gitti. Ünlü şair Yahya Kemal Beyatlı'nın "Sessiz Gemisi"ne binip gidiş. O gidiş bir daha da geriye bakıp gelmedi. Vatandaş olarak üzüldük, lakin elden ne gelir ki. Sevgili Barış Abi, Türkçe sözlü rock müziğin kurucularındandı. Bu müzikle sevildi, tanıtıldı ve de ünlendi. İlk olarak 1969 yılında "Dağlar Dağlar" şarkısıyla 7'den 77'ye kadar herkesin gönlünde taht kurdu. Bu şarkısı 1970 yılında piyasaya çıktığı ilk günlerde 700.000'den fazla bir albüm satılmış ve elden ele dolaşmıştı. Milyonların sevgisini kazanan "Dağlar Dağlar" şarkısının sözleri:

*Ellerimle büyüttiğim
Solar iken dirilttiğim
Çiçeğimi kopardın sen
Ellere verdin*

*Dağlar dağlar
Kurban olam yol ver geçem
Sevdiğimi son bir olsun
Yakından görem*

*Kuşlar ötmez güller soldu
Yüce dağlar duman oldu
Belli ki gittiğin yerden
Kara haber var*

*Dağlar dağlar
Kurban olam yol ver geçem
Sevdiğimi son bir olsun
Yakından görem*

O böyle sesleniyordu. Keşke bu güzel insanı vefat etmeden önce son bir kere daha görmüş olsaydık. Onu bir kez olsun yakından daha görebilsaydık. Sanki bu şarkıyı bizim için düşünerek yazıvermiş ve bestelemiştir. Ne yazık ki aramıza koca dağlar giriverdi. Ulaşılması zor olan dağların arkasında kaldı, gitti.

Barış Manço, gerçek bir sanat ve kültür elçisiydi. Türkiye'nin tanıtımı konusunda yalnız Türkiye bağlamında değil kutuplardan ekvatora değin dünyanın

her köşesinde sesiyle, hâl ve hareketleriyle bir standı, bir semboldü. Barış Manço, türküleri ve şarkıları batı formunda yeniden yorumlayarak kendine özgü sesiyle ortaya çıkardı. Anadolu'nun kapılarını bu türkülerle rock müziği bağlamında açtı. Barış Manço, Cem Karaca, Erkin Koray ve Cahit Berkay gibi sanatçıların çalışmaları, kendilerine özgü tipleri de dikkatleri çekti. 1972'de bir grup arkadaşıyla adını Haydarpaşa - Kurtalan (Siirt) hattından alan "Kurtalan Ekspresi" grubuyla ünlendi. Şarkı sözlerini destanlarla, atasözleriyle ve eski deyişlerle, folklorik motifle zenginleştirdi. Bunda da çok başarılı oldu. Yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda büyük ödüller aldı.

Daha önce hiçbir sanatçıya verilmeyen devlet sanatçısı ödülünü 1991 yılında aldı. Türk'ün gururu ve onurunu Avrupa'da, Asya'da ve ABD'de yaşattı. Barış Manço'nun sevilen, ünlene, radyo ve televizyon programlarında en çok okunan bazı şarkıları şunlardır: Dağlar Dağlar, Dönence, Halil İbrahim Sofrası, 40. Yıl, Gamzedeyim, Ahmet Bey'in Ceketini, Kol Düğmeleri, Arkadaşım Eşşek, Can Benden Çıkmayınca, Nane Limon Kabuğu, İşte Hendek İşte Deve, Kara Sevda, Allah'ım Güç Ver Bana, Gesi Bağları, Ben Bilirim, Deva Bulmam, Sarı Çizmeli Mehmet Ağa, Gül Pembe ve Unutamadım. Bunları halen kendi sesinden veya başka sanatçılar tarafından zevkle dinliyoruz. Son dönemlerinde birçok televizyonda "7'den 77'ye" programıyla hem çocukların hem büyüklerin gönlünü fetheder. Özellikle "Adam Olacak Çocuk"lara öğütler verir. "Dönence"siyle kendini tüm dünyaya tanıtır. "Kara Sevda"ısıyla Japon Başbakanı ile kucaklaşır, 20.000 kişi önünde Japonya'da Türk bayrağını onurla dalgalandırır.

İşte sevgili Barış Manço böyle bir yiğitti. Kendine özgü şarkıları ve türküleriyle yazılmayan bir destandı. Aramızdan ayrılalı 15 yıl oldu. İstanbul (Kanlıca)'da son uykusunu mışıl mışıl uyuyor. Belki de "Dağlar Dağlar" şarkısıyla tüm dostlarına sesleniyor. Onu vefatının 15. yılında bir kez daha saygıyla, rahmetle anıyor ve mekânı cennet olsun diyorum.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE OZANLIK GELENEĞİ VE BU SÜREÇTE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI

Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olan Türk sanatı tarihten günümüze kadar birtakım izler bırakarak bugüne ulaşmayı başarmıştır.

Çin kaynaklarında yer alan bilgilerden M.Ö. I. binlerde Türk sözlü şiir sanatı geleneğinin mevcudiyeti anlaşılmaktadır. Türk şiir sanatı, kökleri oldukça derinlere uzanan bir geçmişe sahiptir. Bu şiirlerden biri elimize bir dörtlüğü ulaşan, 119 yılında Türk yerleşim birimlerinden Ordos'un Çinlilerin ellerine geçmesi üzerine yakılmış bir ağıttır. Türk şiir geleneğinin eskiliği, Türklerin ataları hakkındaki kaynaklarda yer alan bilgilerde, Türklerin birbirleriyle karşılıklı türküler söyleyerek at üstünde savaşa gittiklerinden söz edilir. Bu türküler, ağıtları, hamasi şiirleri söyleyenler bugün âşık dediğimiz dünkü ozanlardır. Ozanlar, şiir söylemeye/manzum ifadeye dayalı toy, ayın vb. törenleri yöneten kişiler olup *kam*, *baksı*, *oyun*, *ozan* gibi adlarla anılmakta idiler. Ozanların görevleri gereği yaptıkları icraatlar, birtakım geleneklerin oluşmasına neden olmuş, öncelikle şiir söylemede, tarz belirlenmiştir. Elbette toyda söylenen şiirle ayinde söylenen şiirin tarzı, ahengi farklı olacaktır. Örneğin, Vambery'den Dursun Yıldırım'ın aktardığı, M. S. V. yüzyılın ilk yarısına ait kaynaklardaki "*Akşamı doğru meşaleler yannınca, ziyafetin verildiği ipekten yapılmış muhteşem çadıra iki şairin girdiği görüldü. Bunlar Atilla'nın önünde, Hun lisanıyla kendi tanzim ettikleri şiirleri okudular. Bu şiirler Atilla'nın kabramanlıklarına, zaferlerine aitti.*" ifadesi koşullara göre farklı konularda şiirler söylendiğini göstermektedir.

Vambery'nin Orta Asya gözlemlerini anlattığı eserinden anlaşılacağı üzere bu meclislerde saz eşliğinde ozanların doğaçlama söyledikleri şiirle, anlattığı hamasi destanlar ve türküler *Alplik* çağında ortaya çıkmış ve zaman içinde koşullara bağlı olarak çeşitlenmiştir.

Ozanların İslamiyet öncesi Türk kültürü döneminde, ölüm törenleri olan *yuglarda sığıtçı* yani ağlayıcı ve ağlatıcı bir çeşit ağıtçılık görevlerini yerine getirdiği bilinmektedir. Köprülü'nün de ifade ettiği gibi ozanların önceleri ruhanî yönü olan bu rolleri

üstlendiği, zamanla uygulamalar değişikliğe uğrayıp ölünün anısını yaşatacak onun kahramanlıklarını, iyi yönlerini dile getirecek sazlı sözlü ifadelere dönüşmüş ve övgü şiirleri oluşmuştur.

Geleneğe bağlı düzenlenen genel avların sonunda ya da zafer günlerinden sonra kurulan ziyafetlerde ozanların okudukları şiirlerle çeşitlilik artmış, kahramanlık konuları ağır basıp destan türü şiirler şekillenmiştir. Anadolu'ya gelince tekke edebiyatının oluşumundan sonra da bu ozanlar âşık adıyla tekkeyle ilgilerini koparmadan ordu içinde de yerini koruyup *Ordu Şairleri* adıyla ozanlık geleneğini sürdürmüşlerdir. Ozanların kendi şiirlerinin değişik coğrafyalara yayılma ve zenginleştirme görevlerini de Nemeth'in *Attila ve Hunlar* adlı kitabında belirttiği gibi Hun Türklerinin Orta Asya'dan Avrupa'ya taşıdıkları *Alplik* düzeni içinde saz eşliğinde şiir söyleme ve destan anlatma geleneğini sürdüren ozanlar yapmışlardır.

İlk iletişim aracı *Alp-Ozan*ların kendileri ve sazları olmuştur. Yine çeşitlemeleri de kendileri oluşturmuşlardır. Savaşta hamasi şiir söyleyen ozanın Attila'nın ölümü üzerine ağıt yakması da bu çeşitliliğin belirgin özelliğidir.

Avrupa topraklarına sadece Hun Türklerinin geçmediği; Avar, Uz, Peçenek, Kıpçak, Oğuz gibi Türk boylarının da geçtiği ve bu boylar arasında bulunan ozanların gittikleri yerlere geleneği taşıdıkları bir gerçektir. Balkan şehirlerine yerleşen bu ozanlar, o yörede de sazlarına değişik düzen ve değişik tarzlar eklemişlerdir. Örneğin 13. yüzyılda Horasan'da kendisine post verilerek Balkanlara gönderilen Sarı Saltuk'un etrafına kümelenen ozanlar, hamasi şiirlerin dışında *ilahi-nefes* türünde öğüt ağırlıklı tarzda söylemeye başlamışlar, gezginlik yapıp sazları ile meclislerde iletişimi kendileri sağlamışlardır. Aynı yüzyılda Anadolu'da da ilahi-nefes türünde şiirlerin önem kazandığı bilinmektedir.

Ozan, yaratıcı, doğaçtan söyleyen, yetenekli, kıvrak zekâlı kişidir. Elindeki sazını yüreğinden kopan özgün söyleyişlerle bütünleştirir. Ozanlık geleneği binlerce yıl boyunca yinelenek, gelişerek

yayılarak devamlı temsilciler yetiştirerek günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde de varlığını bilinçle sürdürme erdemini göstermektedir. Bu süreç içerisinde çeşitli sanat kolları oluşmuş, Türk halk şiiri gerek gelenek gerekse çeşitli etkiler altında birtakım kollara ayrılmıştır. İşte bu kollardan biri de ozanlık geleneği de denilen âşıklık geleneğidir.

Türklerin yaşamında, özellikle yerleşik yaşama geçtikten sonra kahvehanelerin önemli bir yer tuttuğu bilinen bir gerçektir. Bir çeşit eğlence merkezi olan kahvehaneler, âşık kahvehaneleri adıyla halk şiiri sanatının yaşadığı ortamlar olmuştur. Uzun yıllar, iletişim mekânı görevini üstlenmiştir. Erzurum, Kars, Zile, Konya, Karaman gibi Anadolu kentlerinde bulunan çalgılı kahvehanelerin dışında İstanbul Kuruçeşme'deki Kâtip Mahmut'un çalgılı kahvesi, Aksaray'daki Kadayıfçı Ali'nin çalgılı kahvesi, Yüksek Kaldırım'da Arap Hüseyin'in çalgılı kahvesi, Beşiktaş Saman İskelesi'nde Zil İzzet'in çalgılı kahvesi gibi büyük kahveler kendi aralarında dönemlerinin şiir dünyasının uygulama merkezleri hâline gelmişlerdir.

Kişileri sosyal kılan olgu, kurdukları iletişimdir. İnsanlar dokunma, görme, duyma organları ve sözsüz iletişim yöntemleri dediğimiz jest ve mimiklerle el, kol, baş hareketleriyle iletişim kurabilmektedirler.

Beden dilinin iletişimde ayrı bir önemi bulunmaktadır. Kahvehanelerde halk hikâyesini anlatan âşıklar yeri geldiğinde jest ve mimiklerden, beden dilinden yararlanmışlardır. İletişimde esas olan ise dili, vurgu, ton, tonlama kurallarına uygun olarak kullanmadır.

Yazı, matbaa ve günümüzün radyo, televizyon gibi çağdaş iletişim araçlarını kullanmadan sese dayanarak kurulan iletişime sözlü iletişim, bu iletişim ortamına da sözlü kültür ortamı denmektedir. Bu sözlü kültür ortamlarını Anadolu'da kahveler, bey konakları, düğünler ve köy odaları oluşturmuştur. Kahvelerin yanı sıra konakların ve köy odalarının kahveler kadar iletişime hizmet ettiği bir gerçektir.

Türk kültür tarihinin en önemli geleneklerinden birini oluşturan âşık tarzı şiir geleneğinin oluşumu için 16. yüzyılı doğum tarihi olarak göstermek pek doğru olmasa gerektir.

Âşık tarzı şiir geleneği, ozanlık geleneğinin güçlü bir devamı olarak 12. yüzyılda Horasan'da başlayıp Türk dünyasına yayılmıştır. Sözlü kültür ortamına dayalı âşık tarzı destan türü içerisinde yer alan savaş destanları, ağıtlar ve çeşitli konularda destan parçaları 11. yüzyılda (1072) kaleme alınan *Divanü Lüğati't Türk*'te yer alışından da anlaşılacaktır. Tekkeler, İslamiyet öncesi edebiyat geleneğinden kopmadan 16. yüzyıla kadar Osmanlı sınırları içinde Müslümanların ibadetlerinin yanı sıra topluca eğlenme, kültürel etkinliklerde bulunma olanağı sağlayan bir çeşit sosyal kurumdur.

Ancak 15. yüz yıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında Anadolu'da âşıkların, tekkelerin dışında etkin bir biçimde din dışı şiir söyleme olanağına kavuşmalarının yarattığı ortamda 16. yüzyılda âşık kahvelerinin tekkelerin karşısına alternatif sosyal eğlence kurumu olarak belirmesiyle âşık edebiyatı yeni bir kimlikle ortaya çıkmıştır.

Bu yeni ortamda tekkelerindeki ibadetin bir parçası görünümündeki dinî içerikli toplu eğlenmeler, kahvelerde tamamen din dışı bir çehreye bürünmüştür. Temeli ozanlık geleneği ve tekke tarzı şiir geleneği olan bu yeni oluşum, biçimsel özelliği koruyup içerik olarak çeşitlenen yeni bir şiir tarzını, âşık edebiyatını doğurmuştur. Bu yeni oluşumla şekillenen Anadolu âşıklık geleneği Orta Asya kökenli ozanlık geleneğinin yeni gereksinimlere göre değişmiş, yeni unsurlarla zenginleşmiş devamından başka bir şey değildir.

Bu edebiyatın doğmasında ve yayılmasında da âşık kahveleri bir çeşit iletişim mekânı olarak kullanılmıştır. Çünkü bu kahvelerde gelenek özellikle 19. yüzyıldan itibaren oldukça düzenli sürdürülmüş, bu yerler âşıkların bir araya gelme yeri, eserlerini yeni kuşaklara aktarma yeri olmuştur.

Orta Asya'daki ozan Anadolu'ya gelince âşık adını almıştır. Gelişen ve güçlenen bu gelenek başta saz çalma olmak üzere mahlas alma, rüya sonrası âşık olma (bade içme), usta-çırak disiplini içinde bulunma, tekellüm, muamma kurma ve çözme, tarih bildirme, nazire söyleme gibi gelenekleşen belli kurullarla varlığını sürdürmüştür.

Âşıklık geleneği içinde söylenen şiirler ya âşıklarca ya da şiir severlerce cönk denilen özel

defterlere kaydedilmiş, gidilen yerlerde bu defterlerin okunmasıyla âşığın deyişleri farklı yörelerde duyulmuş, cönkler bu şekilde önemli bir iletişim aracı olmuştur.

İslamiyet'in kabulünden önce ozanın, Anadolu'da ise âşığın geçmişten günümüze en önemli iletişim aracı sazı olmuştur. *Saz; kopuz, tambura, bozük, divan, cura, çöğür, şestar, yunkar, damura, gilbut* gibi adlarla tüm Türk yurtlarında hep aynı işlevi görmüş, sesi ile toplumu etkileyen bir çeşit iletişim aracı olmuştur. Eskiden bir usta yanında yıllarca çalışarak işinde ustalaşan esnaf ve sanatkar için *peştamal keuşanmak* ne kadar önemli bir ahilik geleneği ise, genç âşık için de güngörmüş devran sürmüş usta bir âşık yanında çıraklık ettikten sonra saza çıkmak o kadar önemlidir.

Usta âşık; çırağı iyi saz çalmayı öğrendiğine, sazlı sözlü toplantılarda sanatını ustaca terennüm etmeye başladığında, onun âşıklık geleneklerini yürüteceğine inandığında çırağına saz verip sırtını okşayarak "*Git artık nasibini ard*" deyip ona yol verir. Destur alıp yola çıkan âşık, ustasından öğrendiğini başka yörelere taşır, öğrendiklerini zamanla hem yeniler hem zenginleştirir.

Âşıklıkta iletişimi sağlayan en önemli unsur diyalogdur. Âşıklar, konuyu daha etkili duyurabilmek için yarışma psikolojisi içinde sınav şeklinde soru-cevap yöntemine dayalı diyaloga önem vermişlerdir. Bu nedenle de atışma türü oluşmuş ve çok ilginç örneklerle zenginleşmiştir. İki âşık karşılaştığında, doğaçlama söylediği şiirlerin kusursuzluğu yanında, geleneğe bağlı uygulanan törendeki teknik bilgileri yerli yerinde kullanmak zorundadır.

İletişim aracının bulunmadığı hatta olabileceğinin hayal bile edilemeyeceği 16.-19. yüzyıllarda âşık, geniş kitlelere mesaj ulaştırabilen ayrıcalıklı kişi konumundaydı. Âşığın

Otuz iki yılı Erzurum düştü

İşiten İslam'ın ciğeri pişti

Ermeniler aşdı haddini aşdı

Van ile Bitlis tuğyan görinür (Cemal Hoca)

dörtlüğünü duyanlar, bunu çevrelerinde anlatınca dönemin buna benzer siyasi olayları çabucak yayılmakta idi. Edebî kaynaklar tarandığında, âşıkların kitle iletişimi sürecinin ayrılmaz bir parça-

sı olarak görev yaptıkları hemen görülür:

Garip Âşık bunu böyle der idi

Kalmayıp düşmanın bağı eridi

Bin elli beşinde aldık Girit'i

Gayet mübarektir hâl padişahım

diyen âşık iletişim görevini bizzat kendi yerine getirmiştir.

Kitle iletişim araçları yayın alanlarının genişlemesiyle, halk zevkinin başka alanlara kanalize edildiği, âşıkların ve âşıklık geleneğinin unutulduğu savı doğru olamaz. Çünkü sazına ses veren âşık, hitap ettiği topluma mesajını o toplumun anlayacağı türden verir. Sözü, o kültürü almış topluma kodlanmış gibidir.

Âşıklar 16.-20. yüzyıllar arasında hatta 20. yüzyılın ortalarına kadar toplum içinde halkın sesi olarak kabul edilirdi. Bunların kimi egemen ideolojiyi kabul edip Osmanlı ordusu içinde seferlere katılarak moral ve iletişim görevini üstlenirken, çoğu halkın sesi ve dili görevini üstlendiklerinden toplum bunalımlarını dile getirdiklerinden yönetimlerce cezalandırılarak sesleri kesilmiştir.

Matbaanın Anadolu'ya girmesi iletişim araçlarının çoğalmasına, gazete, dergi ve kitapların yayılmasına olanak tanınmıştır. İletişim araçları sosyal hayata hızla girmiştir. Bu iletişim araçlarından âşıklar da yer yer yararlanmışlardır.

20. yüzyılla birlikte halkın zevkine hitap etmek için halk hikâyeleri ve âşık şiirleri toplanarak kitap bütünlüğünde yayınlanmıştır. Ferrahi, Vahap Kocaman vb. kimi hayatta olan âşıkların sel, kaza, yangın vb. olaylar üzerine söyledikleri manzum destanlar 1970'li yıllara kadar yaygın biçimde matbaa aracılığıyla kitlelere ulaştırılmıştır. Âşıklık geleneğinin devamında bu iletişim aracı önemli hizmette bulunmuştur. Yine basın yoluyla ortaya çıkan pek çok dergi, gazete ve kitap bu geleneği duyurma bakımından önemlidir. Cumhuriyet'ten sonra çıkarılan, başta *Halk Bilgisi Haberleri, Türk Folkloru Araştırmaları, Sivas Folkloru, Halay, Türk Folkloru, Tarla* gibi dergiler olmak üzere birçok yayın, âşıkları tanıtan bilgiler vermiş, böylelikle bu geleneğin tanınmasında önemli rol oynamışlardır.

Radyo, iletişimin hızlandığı, çeşitlendiği ve

yaygınlaştığı dönemde âşıklık geleneğinin geniş kitlelere ulaşip yaşamını sürdürebilmesine geniş olanaklar tanımıştır. *Maballi sanatçı* adı altında da olsa, âşığı sıradan bir türkü icracısı gözü ile görse de yine kimi âşikların radyo mikrofonlarından otantik ürünlerini seslendirmeleri, bu iletişim aracının âşıklık geleneğinin yaşatılmasında önemli bir işlev yüklediğini göstermektedir. *Âşık Veysel, Sadık Doğanay* bu iletişim araçlarından oldukça fazla yararlanarak seslerini geniş kitlelere duyurmayı başarmışlardır. Radyolar bir noktada âşikları mikrofonlarına çıkarıp tanıtırken, âşığın her şeyi açıklıkla söylemesine olanak tanımadığı için de kısıtlayıcı olmuş, kimi âşiklara ise fırsat verilmemiştir. Elektronik çağın âşiklar açısından en çok yararlandıkları iletişim aracı kasettir. Hem ucuz hem pratik hem de yurdun her köşesine kolayca ulaştırılabilmesi âşikların tanınmasına, deyiş, duyuş ve düşünüşlerin kolay yayılmasına olanak tanımıştır. Adını başka türlü duymamız belki olanak dışı olan kimi âşiklar kasetler aracılığıyla duyulmuş, sevilmiş ve Türk kültür ortamında layık olduğu yere ulaşmıştır. Ancak bu tip araçların da âşığın doğallığını, içtenliğini, bozduğu unutulmamalıdır. Özellikle âşığın jest ve mimiklerine dayalı olarak ortaya konan deyişler görsellikten uzak oldukları için âşığın ustalığını tam olarak gösteremez.

Bilindiği gibi âşiklar, kalem şairi ve meydan şairi olmak üzere âşikları iki gruba ayırarak kendilerini geleneği daha iyi yansıttıkları için kalem şairlerinden üstün görürler. İşte bu âşiklar devlet televizyonunun yayına başlaması ile geleneklerini aslına uygun yansıtma olanağı bulmuşlar, bu iletişim aracından en iyi biçimde yararlanmaya çalışmışlardır. Örneğin bir halk hikâyesini anlatan âşık, sazını omzuna asıp orta yerde gezinerek olayları jest ve mimiklerle hareketli olarak nesir biçiminde; şürleri de saz eşliğinde belli makamda okuyarak Orta Asya'daki kamlık döneminden kalma seyirlik yönünü canlandırma olanağı bulmuş ve bu iletişim aracı ile geleneği yaşatmıştır.

Lebdeğmez gibi iki dudak arasına iğne konularak *b, p, m* dudak harfleri ile *v, f* diş- dudak harflerini söylemeden yapılan atışmayı canlı olarak yansıtması, televizyonun âşıklık geleneğine yaptığı büyük bir hizmettir.

Özel televizyonların çoğalmasıyla kimi televizyonlar âşiklara hiç yer vermezken kimileri geleneksel yaşam tarzını benimseyen ve sürdürmek isteyen kitleye hitap edebilmek için yayınlarında âşiklara oldukça önemli yer ayırmaktadır. Fakat geleneği bilmeyen yöneticiler ya da âşıklığı şovmenliğe dönüştüren kişilerce gelenekten uzak, göstermelik yayınlar yapılmaktadır. Bu yayınların kimileri yarıdan çok zarar vermektedir. Televizyonun bu durumu âşıklık geleneği bakımından tartışma konusudur. Bizim amacımız bu tartışmalara taraf olmak ya da televizyon gibi etkili bir araca karşı çıkmak değil bu etkili araçtan en iyi şekilde yararlanmanın yollarını araştırmaktır.

Geçmişten günümüze âşıklık geleneğinin sürdürülmesinde iletişim araçlarının rolü yadsınamayacak kadar çoktur. Bu etkili araçlardan radyo ve televizyondan gereği gibi yararlanma olanaklarının aranması, başta Kültür Bakanlığı olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşların âşiklarla ilgili belgeseller hazırlaması, âşıklık geleneğinin gelecek kuşaklara özgün bir biçimde aktarılması için önemli bir ortam hazırlayacaktır, kanaatindeyiz.

Âşıklık geleneğinin devamlılığını koruyabilmesi sadece âşığın kendisine bağlı bir olay değildir. Onu tanıtacak, sonraki nesillere aktaracak eleştirmenlerin ve âşık şiirini inceleyen araştırmacıların da üzerine bu konuda büyük görevler düşmektedir.

Özünü koruyacak bir gelenek ne kadar değişik etkiler altında kalırsa kalsın hiçbir zaman asimile olamaz. Bu nedenle âşikların da bu tip yeniliklere ve değişikliklere aslını kaybetmeden açık olması gerekir.

KAYNAKÇA

- Umay GÜNAY, *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara, 1989.
- Mehmet YARDIMCI, *Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri*, Ankara, 1999.
- Özkul ÇOBANOĞLU, *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara, 2000.
- Asker KARTARI, *Anadolu Âşık Geleneğinin Medya'da Temsili ve İşlevselliği*, *Folklor/Edebiyat*, 2000/1, S. 21, s. 11-18.
- Ensar ASLAN, *Halk Şiirinde Tarihi Olaylar*, Diyarbakır, 1999.

HASRET ÇAĞINDAN DAMLAYAN AŞK

Çağların ötesinde inleyen ayak izi
Lahuti bakışların kervanına darılır
Yol çamur, yolcu zebun; yolculuk bitmez sızı
Zamana bırakılan nur, zulmete sarılır
Yâ Nebi vuslatına nasıl, nereden varılır?

Teşrifinle yeşerdi sözde sükût, gülde renk
Yetim terennümünle sırra gark oldu Kısra
Edebi utandırdı iffet yüklü bir ahenk
Kudüs semâlarına ziyânı yaydı İsrâ
Hasretini söyletti hıçkırıklar bin asra

Letâfeti heybetle birleştiren özellik
Tarife kalkışırsa mühür vurur dilime
Sîretinle yarışır sûretinde güzellik
Cümle cihân sözünü verseler de elime
Bir katreye deryayı sığdıramaz kelime

Bulup Sevr'de gizlenen kutlu teslimiyeti
Dokunsam kudret elin işlediği ağlara
Alnına nakşedilen yüce İslâmiyet'i
Nebzesiyle dağıtsan kirletilen çağlara
Bir damla rüyâ kâfi çaresiz dimağlara

Zulümdür müşriklere takva libasında hâr
Şükrüne sinen sabır tevâzuyla şahlanır
İlim meclislerinde besmele çeker vakar
Karnına bağladığın taş, kederle ah'lanır
Gözyaşım noksanlığın vecdiyle nikâhlanır

Sana râm'dır şecaat, merhamet cüzdür senden
Lütuftur avuçların mahzun yetim başına
Seyrine dalan bakış aşk ile uçar tenden
İmrenir güneş ve ay mübarek yoldaşına
Ömrüm armağan olsun toprağına, taşına

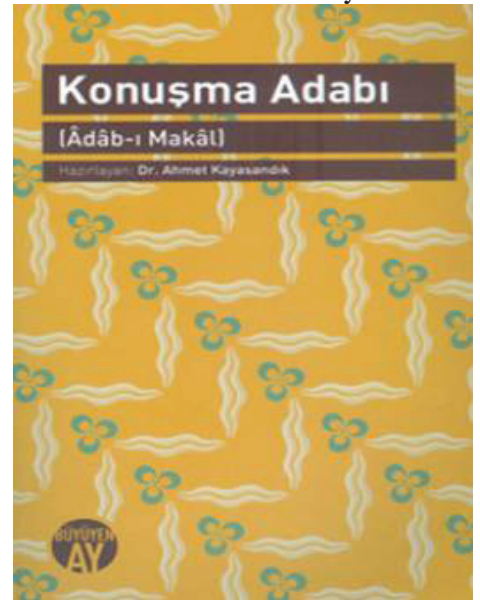
Acziyet ummanımı hoşgörünle yıkayıp
Uzatsam sevdaların sensizlik matemini
Huzuruna sunarken binbir günahla ayıp
Duymasa kulaklarım ahdimin sitemini
Bastığın yer haykırır sükûnetin demini

Adalet süzülüyor sadrından ilmek ilmek
Müjdelenen her zafer Bedir'de ağlaşıyor
Şehit yüzünde ümit, mihrâbı; "seni bilmek"
Kanındaki coşkuyla semaları aşılıyor
Bakışlarda ne gurbet depremi yaşıyor

Belâgat ırmağında, korku ümit açarken
Ağrıyan topukların aksi geceye vurur
Yâ Resûl tebessümün râyihalar saçarken
"Ümmetî" diyen sedâ yürekleri kavurur
Bereket, ikramıyla parmaklarında durur

Bir sabah ezanına Medine'de uyansam
Unutarak kendimi düşsem aşkın ferine
Kum olup sahralara ayaklarında yansam
Süzülüp de cübbene saklanırken derine
Sussa hurma kütüğü, ben ağlasam yerine

Nuray ALPER

Konuşma Adabı adlı eserin özgün adı Âdâb-ı Makâl olup Konya Koyunoğlu Şehir Müze ve Kitaplığında 13142 numara ile kayıtlıdır. Tek nüshası bulunan bu eser Ahmet Kayasandık tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır. Bu tez; dil özellikleri, metin ve dizin olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın sonuna tıpkıbasım da eklenmiştir. Bu çalışma, daha sonra *Âdâb-ı Makâl (Metin-Dil Özellikleri-Dizin)* adıyla 2011 yılı mart ayında *Aybil Yayınları* tarafından basılmıştır (ISBN 978-6054366-15-6).

Tanıtımı yapılan *Konuşma Adabı (Âdâb-ı Makâl)*, bahsi geçen çalışmadan daha geniş bir okuyucu kitlesi yararlanabilsin, düşüncesiyle yeni bir formatta düzenlenmiştir. Türk kültürünün eşsiz örneklerinden binlerce eserin günümüz Türkçesine aktarılmadığı malumdur. Millî kültür bakımından her biri emsalsiz bir servet değerinde olan bu nitelikteki eserlerin bir an önce okuyucuların istifadesine sunulması gerektiği de ortadadır. İstinsahı Yûnus bin Velî tarafından miladi 27.4.1588'de tamamlanan Âdâb-ı Makâl, işte bu düşüncelerle hazırlayan tarafından günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Hazırlayanın eserin ön sözünde verdiği iza-hata göre eser, günümüz Türkçesine uyarlanırken mümkün olduğu kadar müellifinin üslubu korunmaya çalışılmıştır. Yalnız daha kolay anlaşılabilsin diye bazı küçük tasarruflarda bulunulmuştur.

Büyüyenay Yayınları'nın üçüncü kitabı, iletişim serisinin ilk kitabı olarak 1. baskısı 2012 şubatında, 2. baskısı 2013 kasımında basılan *Konuşma Adabı*, giriş, günümüz Türkçesiyle konuşma adabı, çeviri yazılı metin ve tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşuyor. Tıpkıbasımdan önce *küçük sözlük, kişi ve eser adları sözlüğü* düzenlenerek eser daha kullanışlı bir hâle getirilmiştir. Toplam 440 sayfa olan bu eserin 186 sayfası tıpkıbasım için ayrılmıştır.

Yayıncının estetik zevki ve titizliği kitabın bütününde göze çarpıyor. Çok okunaklı bir font kullanılarak dizgisi yapılan eserin özellikle tıpkıbasımı çok ince düşünülüp bir vefa numunesi olarak baskıya hazırlanmış. Başa ve sona konan ebrulu sayfalar, yazma eser fonu üzerine renkli baskı size eserin aslını elinize almış hissi veriyor. Çok okunaklı ve hareketli bir nesihle yazılan özgün metin; eski yazı alıştırmaları yapanlar ve Osmanlı Türkçesi okumak isteyenler için de çok nitelikli bir kaynak durumundadır. Çalışmada çeviri yazılı metnin de bulunması bu işle uğraşanlara ayrıca bir kolaylık sağlıyor.

Konusu itibariyle döneminin eğitim mekânlarında okunan bir el kitabı olduğu hissedilen eserde pek çok bahis vardır: Değişik konular öğretici bir üslupla kısa ve öz olarak işlenmiştir. İslamiyete ait bazı inceliklerin işlendiği eserde öncelikle konuşma adabı, konuşmanın şerri, dilin afetleri, sükût etmenin sevabı; dilden, konuşmadan kaynaklanan olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. Eserde, dile hâkim olmanın önemi, az konuşmanın fazileti, lanet etmenin yanlışlığı, latife ve alay etmenin sakıncaları, gıybet, kovuculuk, öfkeyi giderme; hasedin, hırsın, cimrilüğün kötülüğü ve bunlardan kurtulma yolları, nimeti çirkin görmeyen yanlışlığı, cimriyle cömerdin farkı, mal ve makam hırsının sakıncaları, riya çeşitleri ve riyadan kurtulma çareleri, Lokman'ın oğluna nasihati, Herem bin Hayyan'ın Üveys'i ziyareti, Üveys'in nasihati, alçak gönüllü olmanın erdemi, gurur ve kibrin kötülüğü, dünya nimetlerinin nasıl değerlendirileceği, tövbe etmenin önemi ve nasıl tövbe edileceği, iman, sabır ve şükrün erdemi, niyette ve sadaka vermede ihlâsın gerekliliği, amelde niyetin ve ihlâsın önemi, sadakatin ve ihlâsın erdemi, ders alınacak kıssalar, uykunun edepi, uykudan önce nelerin yapılacağı ve peygamberimizi rüyada görmek için yapılması gerekenler konu edilmiştir.

Kitabın arka kapağında yer alan aşağıdaki

tanıtım yazısı da eserin bu niteliğini özetlemektedir:

İletişim bir dil işi midir? Yoksa gönül işi mi? Konuşma Adabı bu soruları cevaplandırıyor. Çağın düşünürleri iletişimin bir mucize olduğunu söylediler. İnsanların kendilerini yegâne ifade aracı olarak konuşmaya hassettikleri günümüzde, tersine yalnızlıklar katmerleşiyor. Görünürde teknik donanımın da yedeğinde varmış gibi görünen iletişim rublarda gerçekleşmiyor. Konuşma bunun için mucize. Bu mucizeyi 1588 yılında kaleme alınmış Âdâb-ı Makâl-Konuşma Adabı bütün ayrıntılarıyla ele alıyor. Konuşmanın temelinde yer alan kalbin niyetleri, rubun psikolojik süreçleri ve bu niyet ve süreçlere eşlik eden duygu ve düşünceler, hâller bunlardan bazıları.

Sadece akıl ve düşünmeden doğan konuşma bencilliğin ve şiddetin avukatlığına dönüşebiliyor. Çağımız önce davranışlardaki şiddeti tanıdı, şimdilerde de yayılarak söze kadar yükselişini. O zaman konuşma için akıl ve bilgi dışında başka ölçütler bulmamız gerekiyor. Konuşma Adabı bu ölçütleri duyuran bir eser. Konuşmanın önce bireysel sonra da toplumsal iyiliğin taşıyıcısı olmasının iç şartlarını gösteriyor.

Eser, didaktik olduğu için sanat endişesinden uzak bir anlayışla yazılmıştır. Doksan iki varak hacmindeki bu eserde yukarıda sıralanan bu kadar fazla konu, kısa ve öz bir anlatımla ele alınmıştır. Zaman zaman bir bahis, bir hadis veya bir nakille özetlenmiştir. Müellifin bazı hadisleri kendi bilgisiyle kendi anlayışına göre şerh ettiği açıkça anlaşılmaktadır. Metinde bazı eserlere yapılan göndermeler ve bu eserlerden yapılan alıntılar da müellifin bu kaynakları iyi bildiğini göstermektedir.

Eserle ilgili farklı kaynaklarda/ortamlarda yapılan olumlu değerlendirmeler de eserin niteliği hakkında yukarıda bahsedilenleri destekleyen ifadeler içermektedir. Bunlardan bazıları aşağıya alınmıştır:

“Ahmet Kayasandık’ın tercüme ettiği Ko-

nuşma Adabı - Âdâb-ı Makâl adabın ve muhabbetin yitirildiği modern toplumlara konuşmanın önce bireysel sonra da toplumsal iyiliğin taşıyıcısı olmasının iç şartlarını gösteriyor.” (Ahmet Dağ, www.dunyabulteni.net 3 Eylül 2013)

“Büyüyen Ay Yayınları, Sezai Karakoç’un yetiştirdiği Mustafa Kirenci yönetiminde parlak işler yapmaya devam ediyor. İslâm harfleriyle yazılmış eserlerimizin yeni nesillerle buluşması için bu çalışmalar çok yerinde. Ancak İslâm harfleriyle yazılmış klasiklerimizin tıpkıbasımlarıyla ve İslâm harflerinin öğrenilmesinin yaygınlaştırılmasıyla, gerçek manada iribat kurabileceğimiz unutulmamalıdır. Esere eklenen giriş yazısı, sözlük, kaynaklar, tıpkıbasım, kişi ve isim sözlüğü gibi eklerle tek nüshası bulunan Konuşma Adabı - Âdâb-ı Makâl, kaliteli bir yayın olmuş. Hazırlayan: Dr. Ahmet Kayasandık, Büyüyen Ay Yayınları, 1. Baskı, İstanbul Şubat 2012, 300 sy.” (<http://www.mostar.com.tr/koseDetaylar.aspx?id=1283>)

Büyüyen Ay Yayınlarının okura sunduğu Konuşma Adabı - Âdâb-ı Makâl, 16. yüzyıl Anadolu’sundan okura ulaşan bir iletişim bilimi ve bilgelikler kitabı (Ahmet Cevdet Usta, Yeni Şafak Kitap, Sayı 65, 9 Mayıs 2012).

Eserin, TRT 1 Derkenar programında 31 Mart 2012 tarihinde yapılan tanıtımı şu bağlantıdan izlenebilir: <https://www.youtube.com/watch?v=ZiY3WZmY49w>

Konuşma Adabı – Âdâb-ı Makâl

Hazırlayan. Dr. Ahmet KAYASANDIK

Yayın Yönetmeni: Mustafa Kirenci

ISBN: 978-605-87245-1-8

2. Baskı: Kasım 2013

440 sayfa

Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2013.